

izvirni znanstveni članek

UDK 929.52 Khisl:497.12
prejeto: 26. 6. 2002

Barbara Žabota

prof. zgodovine in prof. sociologije, podiplomska študentka zgodovine, Zaloška cesta 76, SI-1000 Ljubljana

Rodbina Khisl – novoveška zgodba o uspehu

IZVLEČEK

V članku je predstavljena rodbina Khisl od začetka 16. stoletja do leta 1692, ko se je poročila zadnja predstavnica te rodbine Marija Eleonora. Gre za prikaz vzpona rodbine, ki je bila v drugi četrtini 16. stoletja še meščansko-trgovskega značaja, kasneje pa je zaradi zaslug posameznih članov postala plemenita. Ob koncu osemdesetih let 16. stoletja so njeni člani pridobili baronski, v prvi četrtini 17. stoletja pa tudi grofovski naziv.

KLJUČNE BESEDE

Khisl, plemstvo, protestantizem, Kranjska, rodbina

SUMMARY

THE KHISL FAMILY – A MODERN TIMES SUCCESS STORY

In the article, the Khisl family is presented – from the 16th century to the year 1692 when the last representative of this family – Maria Eleonora – married. The author gives an outline of the ascent of the family that were in the second quarter of the 16th century still of a middle-class-mercantile character, but later because of merits of individual members of the family became noble. At the end of the eighties of the 16th century, the family gained a baronial title, and in the first quarter of the 17th century the rank of counts.

KEY WORDS

Khisl, nobility, Protestantism, Carniola, family

O rodbini Khisl¹ ali njenih posameznih članih je bilo v slovenskem zgodovinopisju prelitega že mnogo črnila, zato bi človek mislil, da o njih vemo že praktično vse. Vendar temu ni tako. Njihova podoba je bila do sedaj bolj ali manj nejasna in zamagljena. Zakaj? Preprosto zato, ker so se podatki o rodbini pogosto izključevali. Ravno to je predstavljalo svojevrsten izziv in podžgalo željo umestiti posamezne predstavnike te rodbine v "pravo" luč. Portreti, ki so nastali, si sledijo kronološko, od prvega pravega predstavnika plemiške rodbine pa vse do tistega, ki nekako formalno velja za zadnjega in s katerim naj bi rodbina izumrla. Ob tem sem poskušala opozoriti tudi na napake, ki so postale kar nekakšna stalnica v zgodovinopisju, kadar govorimo o rodbini Khisl.

Do sedaj je slovensko zgodovinopisje poznalo le enega **Vida Khisla**, ki je veljal za začetnika kranjske rodbine Khisl. Poglobljena analiza virov pa opozarja na možnost, da sta v začetku 16. stoletja v Ljubljani živela kar dva, po vsej verjetnosti oče in sin. Vidovo ime nam prva prinaša listina iz leta 1519, ki je bila napisana prav v njegovi hiši in kjer se že omenja kot ljubljanski meščan (*in domo providi civis Labacensis Vitti Kussill*).² Iz *Sejnih in sodnih zapisnikov mesta Ljubljane* pa je razvidno, da je bil Vid med meščane sprejet šele 31. januarja 1522.³ Zdi se torej nelogično, da se Vid Khisl naziva kot ljubljanski meščan (*civis Labacensis*) že tri leta pred dejansko pridobitvijo meščanskih pravic. Tudi sicer bi bilo to skoraj nemogoče, saj so bila pravila za podelitev meščanstva zelo jasna in niso dopuščala nikakršnih odstopanj. Ob tem naj omenim samo dejstvo, da se meščanska pravica ni dedovala, zato je moral tudi sin, katerega oče je že bil meščan, vseeno zaprositi za podelitev meščanstva in sam izpolnjevati pogoje.⁴

Drugi dokaz, ki govori v prid teoriji o dveh Vidih, je pet let mlajši zapisnik mestne seje (v petek, 11. marca 1524), ko je mestni svet sklenil, da se *pregledajo njive, vrtovi in posestva okoli Ljubljane, ki pripadajo župni cerkvi sv. Petra, ter se napravi točen (aufrichtig) urbar*.⁵ Za to delo sta bila poleg Vida Khisla izbrana tudi Pankracij Lustaller starejši in šempeterski cerkovenik Marin Kherner. Tokrat je poleg Khislovega imena še naziv "prejšnji cerkveni ključar" (*alter zechmaister*).⁶ Tudi tu gre po mojem mnenju za Vida Khisla "starejšega".⁷ Če upoštevamo, da se je Vidova "politična" kariera začela strmo vzpenjati šele leto dni po sprejemu med meščane, in da je umrl šele petindvajset let kasneje, potem mu naziv "prejšnji cerkveni ključar" leta 1524 nekako ne pristoji. Pač pa bi se slika razjasnila, če ne bi avtomatično enačili Vida Khisla – kasnejšega ljubljanskega župana in Vida Khisla – prejšnjega cerkvenega ključarja, ampak bi ob tem upoštevali možnost, da sta bila ta in oni Vid pravzaprav dve različni osebi, eden starejši in drugi mlajši. Prejšnji cerkveni ključar bi tako lahko bil starejši Vid (oče), ki bi bil tudi v resnici starejši po letih.

Če upoštevamo možnost, da sta v Ljubljani v začetku 16. stoletja živela dva Vida, potem o **starejšem** iz njegove prve omembe leta 1519 izvemo, da v Ljubljani poseduje hišo in meščanske pravice, iz druge, ki je hkrati tudi zadnja in sega v leto 1524, pa njegov nekdanji poklic – bil je cerkveni ključar.

O **Vidu Khislu mlajšem** imamo več podatkov.⁸ Zgodovinopisje ga je imenovalo za formalnega začetnika kranjske rodbine Khisl. Prvič se

te pravice. Glej: Svetina, Pogoji za sprejem v meščanstvo, str. 155-166.

⁵ ZAL, Rokopis Fabjančič, *Sodniki I*, str. 160.

⁶ ZAL, Gerichte Protocoll der fürstlichen Hauptstatt Laybach, Cod. I/1 (1521-1526), fol. 88'. V zapisniku lahko preberemo: *freytag den XI tag marty 1524 - Meine herrn haben verordent dye akher gartn vnnd güetter vmb dye stat Laybach gelegen, Sanndt Peters pharkierchen zu gehörig, zubesichten vnnd ain aufrichtig vrbar aufzurichten, dye verordennten sein Veit Kysl alter zechmaister, Panngraz Lustaller, Marin Kherner mesner von Sannt Peter*.

⁷ Fabjančič oznako *alter zechmaister* pripisuje Pankraciju Lustallerju. Po mojem mnenju gre za napako, saj se da iz natančnega pregleda *Sejnih in sodnih zapisnikov mesta Ljubljane* ugotoviti, da je v večini primerov najprej navedeno ime osebe in šele nato funkcija, ki jo je ta oseba opravljala. Prav zato se zdi bolj verjetno, da naziv pripada Vidu Khislu in ne Pankraciju Lustallerju. Glej: ZAL, Rokopis Fabjančič, *Sodniki I*, str. 160; glej tudi: ZAL, Gerichte Protocoll der fürstlichen Hauptstatt Laybach, Cod. I/1 (1521-1526), fol. 88'.

⁸ Nekateri starejši zgodovinarji so ga preprosto preimenovali v Ulrika. Glej: Schmutz, *Historisch-topographisches Lexicon von Steyermark*, str. 211; Puff, *Marburg in Steiermark*, str. 157.

¹ Članek je del diplomske naloge *Družina Khisl v zgodnjem novem veku*, ki je nastala pod mentorstvom prof. dr. Vaska Simonitija na Oddelku za zgodovino Filozofske fakultete v Ljubljani.

² ARS, Zbirka listin, listina 1519, april 1. Javni notar Matevž Pečaher iz Kamnika, ki je pisec te listine, je zapisal neko zaslišanje v zvezi z ljubljanskimi frančiškani prav v hiši ljubljanskega meščana Vida Khisla. Glej tudi: Vilfan, Otorepec, Valenčič, *Ljubljanski trgovski knjigi*, str. 38.

³ ZAL, Gerichte Protocoll der fürstlichen Hauptstatt Laybach, Cod. I/1 (1521-1526), fol. 37'.

⁴ Osebe, ki so zaprosile za meščanstvo, so morale predložiti dokaz o zakonskem rojstvu - rojstno pismo ter dokaze o izučitvi obrti, o hišni listini, o tem, da niso podložne kakšni drugi zemljiški gosposki oziroma so svobodnjaki oziroma da niso meščani kakšnega drugega mesta, o tem, da je prosilec poročen oziroma mora obljubiti, da se bo v določenem roku poročil. Mestni svet je namreč med meščane sprejemal le poročene moške primerne starosti (ponekod se kot polnoletni omenjajo pri 21-ih letih, drugje pri 25-ih). Meščanska pravica je bila strogo osebna pravica, ki je ugasnila z meščanovo smrtjo oziroma z odpovedjo ali odvzemom

ARS, Zbirka listin, listina 1519, april 1., v kateri se omenja Vid Khisl starejši.

omenja v petek 31. januarja 1522,⁹ ko je bil skupaj z Matevžem Rosenawerjem, Matijo Krištofom, Janezom Weilhamerjem in Henrikom Krafnerjem sprejet med ljubljanske meščane.¹⁰ Po Fabjančičevem mnenju¹¹ naj bi bil že ob sv. Jakobu 25. julija 1523, ko so volili mestnega sodnika, izvoljen v zunanji svet, vendar tega preprosto ni mogoče dokazati, ker za ta datum ni seznama svetnikov. Res pa je, da so nove zunanje svetnike, če so bila prosta mesta v svetu, sprejemali na dan sv. Jakoba.¹² To dejstvo bi potemtakem lahko bilo dokaz, da je bil 25. julija 1523 resnično izvoljen v zunanji svet, če dodamo, da je po tem datumu prvi seznam svetnikov šele za sejo mestnega sveta, ki je bila 6. maja 1524 (*am freytag den VI tag may 1524*). Tega dne so se seje udeležili župan, sodnik ter vsi notranji in zunanji svetniki pa tudi štirje novinci, zapisani na zadnjih mestih. Vir omenja kar 28 udeležencev – na predzadnjem mestu Vida Khisla, ki je bil tega dne zagotovo že zunanji svetnik.¹³ Pred tem datumom obstaja seznam svetnikov za sejo 6. marca 1523,¹⁴ vendar njegovega imena ni na seznamu. Tudi sicer je bila seja 6. maja 1524 zanj pomembna, saj je bil izvoljen v odbor, ki je po požaru na Novem trgu uvedel nov

način nočne straže in določil stražarino.¹⁵ Ob sv. Jakobu leta 1524 naj bi bil že notranji svetnik, zopet po Fabjančičevem mnenju.¹⁶ Zagotovo pa je opravljal to funkcijo 17. marca 1525, ko se kot osmi omenja na seznamu udeležencev mestne seje,¹⁷ pa tudi še 24. julija 1526.¹⁸ Tega leta je bil skupaj z Jožefom Lambergom, Krištofom Burgstallerjem in kanonikom Simonom Šarcem imenovan za pobiralca deželnega davka.¹⁹ Za mestnega sodnika²⁰ je bil izvoljen 25. julija 1527. Z imenom se navaja kot sodnik 3. in 28. februarja 1528, 6. marca 1528, 28. aprila 1528 ter 8. marca 1529.²¹ Iz zadnjega podat-

⁹ Večina zgodovinarjev meni, da pomeni zapis *den letsten tag January 1522* dejansko 31. januar, pri Maji Žvanut pa zasledimo podatek, da je zadnji dan januarja, ki se omenja v viru, 30. januar. Glej: Kos, Žvanut, *Ljubljanske steklarne*, str. 16.

¹⁰ ZAL, Gerichte Protocoll der fürstlichen Hauptstatt Laybach, Cod. I/1 (1521-1526), fol. 37: *am freytag den letsten tag January 1522 neue Burger – Matheus Rosenawers, Mathia Cristoff, Hans Weilhamer, Veit Kysl, Henrich Krafner*.

¹¹ ZAL, Rokopis Fabjančič, *Sodniki I*, str. 168.

¹² ZAL, Rokopis Fabjančič, *Sodniki I*, str. 36.

¹³ ZAL, Gerichte Protocoll der fürstlichen Hauptstatt Laybach, Cod. I/1 (1521-1526), fol. 92'. Na seznamu udeležencev mestne seje so omenjeni: *Anthonin de Lantheri Burgermayster, Cristoff Braun Stat Richter, Pangraz Lustaller Stat Camrer, Hanns Tischler, Jorg Scherrer, Jorg Gering, Seferin Hoff, Marx Stettner, Leonhart Hochstetter, Leonhart Grueber, Wolfgang Rieger, Marin Kherner, Jobst Gwinner, Michel Unger, Leonhart Meczkher; Andre Coliencz, Thoman Behaun, Bernhart Reisinger, Andre Gnedicz, Jorg Serter, Hanns Schan, Peter Reindl, Thoman Tempo vnd Hanns Peutler; Marx Maller, Jacob Nusser, Veit Kysl, Tibolt Tuecher*.

¹⁴ ZAL, Gerichte Protocoll der fürstlichen Hauptstatt Laybach, Cod. I/1 (1521-1526), fol. 66'.

¹⁵ ZAL, Gerichte Protocoll der fürstlichen Hauptstatt Laybach, Cod. I/1 (1521-1526), fol. 93-94. *Meine herrn haben am statt wacht vnd stant furgenomen als das dy ordnung nach den heusern mit mer solte vmbgeen sonder etlich nachparr dye stättige alle nacht mit guetter weer auf ire verordenten ort vnd dye gassen bewachen darumb sein verordent worden, dye dye wacht stewart auslagen vnd ordnung geben vnd machen wer dar zu aufzenemen, vnd wie solhe ordnung zu machen seye nemblich Anthonin de Lantheri Burgermaister, Jorg Gering, Seferin Hoff, Marx Stettner, Jorg Serter, Andre Schneider, Wolfgang Posch, Veit Kysl, Jacob Nusser*.

¹⁶ ZAL, Rokopis Fabjančič, *Sodniki I*, str. 168.

¹⁷ ZAL, Gerichte Protocoll der fürstlichen Hauptstatt Laybach, Cod. I/1 (1521-1526), fol. 102. Na seji se *am freytag den XVII tag marty 1525* omenjajo *Jorg Gering Burgermayster, Hanns Tischler Richter, Antonin de Lantheri, Hanns Standinat, Jorg Scherrer, Heronimus Petschilin, Pangraz Lustaller, Veit Kysl, Andre Galiencz, Marin Kerner, Leonhart Meczkher, Peter Suardo; Bernhart Reysinger, Laurentz Prewalder, Sebastian Schlegl, Andre Lewecz, Hans Schon, Thoman Behaun, Jorg Vrabcz, Jorg Serter, Thoman Tempo, Gregor Riemer, Clemen Kerner, Gregor Scharecz, Lucas Schneider*.

¹⁸ ZAL, Gerichte Protocoll der fürstlichen Hauptstatt Laybach, Cod. I/1 (1521-1526), fol. 127.

¹⁹ Koblar, Kranjske cerkvene dragocenosti leta 1526, str. 27.

²⁰ Leta 1364 se v Ljubljani prvič pojavi naziv mestni sodnik (*statrichter*), saj je takrat vojvoda Rudolf Ustanovitelj podelil mestnemu svetu pravico volitve sodnika. Pred tem je bil sodnik le neposredni uradnik deželnega kneza. Na tak način je bila ustvarjena mestna avtonomija, ljubljanska občina pa je s tem dobila javnopraven značaj. Sodnika je volilo dvanajst zaprišeženih mož za leto dni, verjetno že v začetku na dan sv. Jakoba (25. julija). Glej: ZAL, Rokopis Fabjančič, *Sodniki I*, str. 36; Fabjančič, *Zgodovina ljubljanskih sodnikov in županov 1269-1820*, str. 91; Zwitter, *Starejša kranjska mesta in meščanstvo*, str. 29, 31; Fabjančič, *Nekaj ljubljanskih županov iz začetka 16. stoletja*, str. 198; Fabjančič, *Pankarcij iz Dola*, str. 10.

²¹ ZAL, Gerichte Protocoll der fürstlichen Hauptstatt Laybach, Cod. I/2 (1527-1530), fol. 33, 35, 36, 52, 113.

ka je razvidno, da je na tem mestu ostal dve leti, do sv. Jakoba 1529.²² Kot sodnika pa ga Fabjančič, verjetno pomotoma, navaja tudi 28. maja 1537.²³ Valvasor meni, da je bil sodnik tudi v letih 1530 in 1531, nato pa v letih 1533 in 1534 župan.²⁴ Tudi Fabjančič v enem od svojih člankov omenja možnost, da bi bil Vid Khisl lahko župan že leta 1533, nato pa še 1534.²⁵ Žal se za omenjena leta *Sejni in sodni zapisniki mesta Ljubljane* niso ohranili, zato njune trditve ni moč preveriti.²⁶ Zagotovo vemo, da leta 1532 ni imel važnejše funkcije v mestu, saj se v listini, izdani v Ljubljani 1. aprila 1532, omenja kot priča in le z nazivom ljubljanski meščan (*Veit Kibl, burger zu Laybach*).²⁷ Nedvomno je bil Vid izvoljen za župana²⁸ v petek pred sv. Marjeto (6. julija) 1537,²⁹ nato pa je županoval še od sv. Marjete 1540 do sv. Marjete 1544 in od sv. Marjete 1545 do svoje smrti 20. januarja 1547.³⁰ Tudi pri Valvasorju zasledimo iste letnice.³¹ Tisto leto (1544), ko Vid ni županoval, je bil ljubljanski župan Volbenk Gebhard. Kot župan se Vid imenoma navaja 18. februarja 1541, ko je prišlo do poravnave med mestom in deželnim glavarjem, 11. marca 1541, ko je mestni svet obravnaval pritožbo ljubljanskega škofa Frančiška Kacijanarja proti gostačem, trgovskim in rokodelskim pomočnikom ter hišnim slugam, ki ob nedeljah in praznikih popivajo po krčmah, namesto da bi šli v cerkev,³² 20. junija 1541, ko se omenja med pooblaščenca deželnih stanov na Kranjskem za prodajo zarubljenih imovin, 7. julija 1541, ko je bil soglasno zopet izvoljen za župana, 26. julija 1543 ga zasledimo v deželnozbornem zapisniku kot stanovskega od-

bornika, 4. marca 1544 je član "velikega odseka" in 10. julija 1545, ko je *soglasno in iz več tehtnih razlogov izvoljen za župana; častiti svet mu je oblast izročil ležečemu v postelji v njegovi hiši*. Vid je moral bolehati še kar nekaj časa, saj se je seje udeležil šele 21. avgusta 1545.³³ Nekajkrat je moral kot zastopnik mest potovati s poslanstvi na dvor; leta 1534 zaradi prekupčevanja in kmečke trgovine ter denarja,³⁴ leta 1542 pa zaradi reda za ograjno sodišče in gradnje ceste ob Kokri.³⁵

Vid Khisl je bil je veletrgovec in podjetnik ter je s svojimi posli silno obogatel. Njegova trgovska dejavnost je bila tesno povezana s trgovsko družbo Khisl-Weilhamer,³⁶ ki jo je ustanovil z družabnikom Janezom Weilhamerjem.³⁷ Trgovala sta na

²² ZAL, Rokopis Fabjančič, *Sodniki I*, str. 167-168, 171.

²³ Fabjančič, Volbenk Polž, str. 98.

²⁴ Valvasor, *Die Ehre*, str. 701; ZAL, Rokopis Fabjančič, *Sodniki I*, str. 172, 179, 183, 186, 189; Hitzinger, *Zur Reihenfolge der Stadtrichter und Bürgermeister von Laibach*, str. 119.

²⁵ Fabjančič, Volbenk Polž, str. 9.

²⁶ Za leta 1530-1537 *Sejni in sodni zapisniki mesta Ljubljane* manjkajo.

²⁷ StLA, Hofschatzgewölbe Personen A-I, št. 2324 – lista 1532, april 1., Ljubljana. Glej tudi: Göth, *Regesten*, str. 19.

²⁸ Cesar Maksimilijan je 29. februarja 1504 na prošnjo ljubljanskega mestnega sodnika in sveta dovolil, da le-ti *poslej vsako leto izmed sebe izvolijo župana, ki mora biti spretna, zmožna in poštena oseba. Župan naj ima pred očmi čast in korist svojega vladarja in svojega mesta, delati pa mora vse tisto, kar je županova pravica, dolžnost in običaj*. V Ljubljani sta iz svoje srede volila župana samo notranji svet ter sodnik in to vedno v petek pred sv. Marjeto. Glej: ZAL, Rokopis Fabjančič, *Sodniki I*, str. 125.

²⁹ ZAL, *Gerichte Protocoll der fürstlichen Hauptstatt Laybach*, Cod. I/3 (1537), fol. 102.

³⁰ ZAL, Rokopis Fabjančič, *Sodniki I*, str. 201, 204, 213.

³¹ Valvasor, *Die Ehre*, XI. knjiga, str. 701.

³² Kos, *Kdor z mestom ne trpi, naj se z mestom ne krepi*, št. 77; Nežmah, *Kletvice in psovke*, str. 45.

³³ ZAL, *Gerichte Protocoll der fürstlichen Hauptstatt Laybach*, Cod. I/4 (1541), fol. 87; Cod. I/5 (1544-1545), fol. 75, 131; Cod. I/6 (1547-1548), fol. 3; ZAL, Rokopis Fabjančič, *Sodniki I*, str. 201-216.

³⁴ Kredencno pismo kranjskih mest (Ljubljane, Kranja, Kamnika, Novega mesta, Radovljice in Višnje Gore) je bilo namenjeno za ljubljanskega župana Vida Khisla, mestnega sodnika Jošta Gwinnerja in mestnega pisarja Magnusa Schencka, ki so jih ta mesta poslala na cesarski dvor s pritožbami zoper trgovanje na deželi, slab denar in druge stvari. Pritožno pismo je bilo potrjeno s šestimi pečati in datirano z datumom 1. november 1534. Glej: Drnovšek, *Ljubljana v arhivskem gradivu*, str. 21, 24.

³⁵ Vilfan-Otorepec-Valenčič, *Meščanski kapitali*, str. 70.

³⁶ Ustanovitelja trgovske družbe Khisl-Weilhamer sta bila Vid Khisl in Janez Weilhamer. Prvemu je pripadla čast opravljati kupčijska potovanja, drugi pa je skrbel za knjigovodstvo in blagajno. Kot pa je razvidno iz ohranjenih *fragmentov memoriala trgovske družbe Khisl-Weilhamer* (transkripcijo glej v: Vilfan-Otorepec-Valenčič, *Ljubljanski trgovski knjigi*, str. 155-158), je tudi Weilhamer opravljal poslovna pota v Beljak, saj je družba izkoriščala tuj kapital (kot primer navajam brata Alt iz Salzburga, ki sta vložila v družbo 1000 goldinarjev). Družba je imela poslovne partnerje v Beljaku, Trbižu in Radovljici, kupčevala pa je z železom, železno žico, železno in bakreno posodo, bakrom, maslom, postnimi jedmi, špencerijskim blagom, mandeljni, začimbami, galunom, milom, papirjem, voskom, steklom, odejami, laškimi suknom, usnjenimi oklepi, čevlji, hodničnim platnom in vrvmi. Hodnično platno in vrvi pa so uporabljali tudi kot embalažo za blago, ki so ga natovorili na ladje. Dve desetletji lahko sledimo skupnemu nastopanju Khisla in Weilhamerja pri trgovskih in tudi drugih gospodarskih ter produkcijskih poslih, kar dokazuje, da je značaj firme ustrezal javni trgovski družbi. Glej: Vilfan-Otorepec-Valenčič, *Ljubljanski trgovski knjigi*, str. 40-41; Vilfan-Otorepec-Valenčič, *Meščanski kapitali*, str. 71.

³⁷ Janez Weilhamer je bil sin Štefana Weilhamerja in Helene Reichlinger, hčerke ljubljanskega mestnega sodnika Janeza Reichlingerja. Weilhamerji najverjetneje izvirajo iz Salzburga, kjer se med letoma 1380 in 1450 omenja salzbürški trgovec Peter Weilhamer. Svoj priimek pa so zagotovo dobili po kraju Weilheim na Bavarskem. Štefan je moral priti v Ljubljano pred letom 1517, saj se omenja med dolžniki takrat umrlega Žige Mospacherja († 1. april 1517). Tega leta pa je imel v najemu tudi njivo šempetrske cerkve. Janez se je okoli leta 1521 poročil z Viktorijo, vdovo ljubljanskega trgovca Alojza Katzana, po njeni smrti pa s plemkinjo Ano pl. Burgstall, ki je po svojem prvem možu Jožefu

velike razdalje in razpredla svoje zveze do južne Nemčije in Salzburga (kjer sta poslovno sodelovala z bratoma Ludvikom in Volbenkom Altom, ki sta kreditirala omenjeno družbo s 1000 goldinarji), v Furlanijo (v Vidmu je bil poslovni partner Beltram Sacio) in v srednjo ter južno Italijo (kraljestvo Neapelj, Sicilija, Apulija)³⁸ pa tudi v kvarnerski mesti Reka in Senj ter na Hrvaško. Kapital je družba sprva vlagala v rudarske obrate, zato sta bila oba družabnika tudi lastnika deležev pri rudniku bakra v Samoboru in z rudo trgovala po Italiji. Sicer pa je družba trgovala z zelo različnim blagom v obe smeri. Pri prometu čez Jadransko morje jo je zelo oviral beneški pomorski monopol.³⁹ Poslovno sta

sodelovala tudi s trgovcem in lekarnarjem Zoanom Francescom Cathanijem ter trgovcem Andrejem Dolenikom, lastnikoma pred letom 1526 ustanovljene steklarne v Ljubljani, ki je izdelovala okenska stekla in steklenino na beneški način, za kar je od vladarja dobila monopol za dobo dvajset let. O sodelovanju priča naslednji podatek: družba je omenjenima dobavila na menico za 90 dukatov svinca iz Benetk, Khisl pa je v torek 28. aprila 1528 zahteval vračilo omenjenega zneska.⁴⁰ Podobnih upnikov, ki so posodili denar za pogon steklarne, je bilo še več, zato sta Cathanio in Dolenik prišla na boben. Njunjo steklaro na Novem trgu ter z njo združene pravice je na dražbi leta 1541 kupila družba Khisl-Weilhamer za 305 dukatov, z nakupom pa si je izposlovala tudi deželno knežji privilegij iz leta 1526 za izdelavo beneškega stekla in steklenih izdelkov. V steklarni je do leta 1547 delovalo kar 14 mojstrov – muranskih steklarjev.⁴¹ Zelo verjetno pa je, da sta imela Khisl in Weilhamer že pred tem svojo steklaro na Fužinah, kar da slutiti naslednje dejstvo. Volbenk Vitl iz Halla na Štajerskem je leta 1534 ustanovil svoj steklarski obrat⁴² in zanj dosegel privilegij. Zato in zaradi zaplembe večjega tovara pepelike in surovin, ki jih je Vitl hotel uvoziti iz Španije, je prišlo do spora med njim ter družbo Khisl-Weilhamer.⁴³ V poslovnih in prijateljskih stikih pa sta bila tudi z Žigo Prunnerjem, ljubljanskim mesarjem ter trgovcem z vinom in živino, ki je bil doma iz vasi Studenec blizu Fužin, saj ju je ta 26. marca 1537 imenoval za izvršitelja določil v svoji oporoki. Pomagala naj bi njegovi ženi Katarini pri upravljanju premoženja ter vzgoji sinov. Vid pa je bil še določen za varuha Prunnerjevih mladoletnih otrok. Khisl in Weilhamer sta poskrbela za bodočnost vsaj enega od sinov, Kristofa, ki je obiskoval latinske šole in se neznano kje izučil za steklarja, nato pa vzel v najem Khislovo steklaro na Fužinah.⁴⁴

Že leta 1527 je imel Vid v lasti mlin na Grdaščici, za katerega je njegov pooblaščenec Volbenk Schwär, kranjski deželni pisar, še isto leto dosegel zaščitni privilegij.⁴⁵ Skupaj z družabnikom pa je leta 1531 dobil dovoljenje nadvojvode Ferdinanda za postavitvev treh mlinov na ladjah na Ljubljanci blizu mesta in sicer za dobo dvajsetih

Gratzerju, bogatem trgovcu z vinom in žitom, ki je umrl brez naslednika in testamenta, podedovala precejšnjo zapuščino, med drugim tudi hišo na Starem trgu. Zaradi Gratzerjevih zemljišč, zlasti zaradi gradu Tolsti vrh (Gracarjev turn), se je Weilhamer zapletel v pravdo z Jurijem in Janezom pl. Altenhaus. Tudi Weilhamer sam je imel hišo in zemljišče v Ljubljani. Škof Urban Tekstor pa mu je leta 1545 zastavil desetino v Bitnjah za 1100 goldinarjev. Med meščane je bil sprejet 31. januarja 1522, istočasno kot njegov družabnik Vid Khisl. Bil je notranji svetnik, v letih 1536 in 1539 pa izvoljen za župana. Leta 1539 in 1541 je bil med kranjskimi zastopniki, ki so potovali na odborne zборе deželnih stanov na Dunaj in v Linz. Leta 1543 je bil povzdignjen v plemiški stan s predikatom "von Weilheim". Že leta 1544 je bolehal. Zadnje mestne seje se je udeležil 5. maja 1545. Umrl pa je pred 5. junijem 1545. Njegova hčerka Lukrecija, edinka in glavna dedinja, ki se je rodila v zakonu z Viktorijo, se je poročila z Lenartom Hrenom, ki je tako pridobil tastovo trgovino in hiši na Mestnem in Starem trgu. Weilhamerjeva vdova Ana se je kmalu po njegovi smrti poročila z Jurijem pl. Paradeiserjem in se do leta 1552 pravdala s svojo pastorko Lukrecijo Hren za bogato Weilhamerjevo zapuščino. Večina te je na koncu pripadla Lukreciji. Glej: Vilfan-Otorepec-Valenčič, *Ljubljanski trgovski knjigi*, str. 39; ZAL, Rokopis Fabjančič, *Sodniki I*, str. 192; Vilfan-Otorepec-Valenčič, *Meščanski kapitali*, str. 69.

³⁸ To je razvidno tudi iz vloge, ki sta jo leta 1536 naslovila na nadvojvodo Ferdinanda, v kateri opozarjata na težave, ki jih imajo kranjski trgovci v navedenih južno-italijanskih pokrajinah. Glavno oviro je v tem času predstavljala Beneška republika, ki ni dovoljevala plovbe po Jadranu in s tem preprečevala prevoz blaga, ki ni bil namenjen v Benetke. Družbo so Benetke ovirale z zaplembami družbinega pomorskega prometa, kraljestvi Neapelj in Sicilija pa sta kranjske trgovce obremenjevali z velikimi dajatvami in carinami. Tem pa drugi trgovci (npr. iz Firenc ali Milana) niso bili podvrženi. Poleg tega so morali kranjski trgovci izkupiček od prodanega blaga pustiti kar v kraljestvu. Družba je zaradi takšnih razmer zaprosila nadvojvodo Ferdinanda, da naj bi pri svojem bratu cesarju Karlu V. dosegel, da bi imela iste pravice kot trgovci iz Firenc in Milana. Hkrati sta prosila tudi za dovoljenje, da bi iz Apulije uvozila 300 voz, iz Sicilije pa 3000 tovorov žita za Senj, Reko in druge obmorske kraje, ki zaradi nerodovitnosti zemlje ter turških in roparskih napadov trpijo pomanjkanje živil. Glej: Vilfan-Otorepec-Valenčič, *Meščanski kapitali*, str. 72-73; Vilfan-Otorepec-Valenčič, *Ljubljanski trgovski knjigi*, str. 40-41.

³⁹ Khisl in Weilhamer sta bila zelo aktivna pri prošnjah nadvojvodi Ferdinandu za vzpostavitev svobodne plov-

be na Jadranu, ki so jo preprečevale Benetke.

⁴⁰ Fabjančič, Volbenk Polž, str. 11.

⁴¹ Gestrin, Italijanski vplivi, str. 13.

⁴² Kos-Žvanut, *Ljubljanske steklarne*, str. 14.

⁴³ Valenčič, Še nekaj steklarn na Kranjskem, str. 61; Kos-Žvanut, *Ljubljanske steklarne*, str. 14.

⁴⁴ Kos-Žvanut, *Ljubljanske steklarne*, str. 29-30; Žvanut, Primož Trubar kot varuh Prunerjevih otrok in zapuščine, str. 560.

⁴⁵ Vilfan-Otorepec-Valenčič, *Ljubljanski trgovski knjigi*, str. 38.

Grad Fužine (Valvasor, *Topographia*, fol. 103)

let brez dajatev, nista pa smela postaviti jezusa. Leta 1530 sta ob Ljubljani v kraju Fužine⁴⁶ postavila tudi železarno oziroma manufakturno podjetje, za delo pa najela 15 strokovnih delavcev – mojstrov iz Italije. Podjetje je izdelovalo različno orožje in topovske krogle za ugledne naročnike, med katere je sodil tudi neapeljski kralj.⁴⁷ Tudi sicer sta krogle prek Reke izvažala v Italijo. Že istega leta sta prosila za dovoljenje za izvoz 500 krogel v Bari. Obrat sta nameravala še izpopolniti za izdelovanje medenine, zato sta zaprosila za privilegij, da bi bila nekaj časa oproščena dajatev in bi na ta način krila stroške investicije. Poleg železarne so bile tu tudi fužine bakra (1529), ki ga je družba prodajala na Reko, in topilnica svinca v Litiji.⁴⁸ Drva, ki sta jih potrebovala, so obrati dobivali iz deželnokežjega štangarskega gozda. O velikih množinah bakra, ki so najverjetneje prišle iz Samobora, govori tudi podatek, ki ga najdemo v registru ljubljanskega nakladniškega urada iz leta 1544, kjer se omenja transport 17.803 funtov bakra za družbo Khisl-Weilhamer. Od tega naj bi Vid prepeljal okoli 8.500 funtov bakra,⁴⁹ Weilhamer pa še več (9.300

funtov).⁵⁰ Reška notarska knjiga (1544-1546) prav tako omenja izvoz bakra za imenovano družbo. Tudi sicer sta družba oziroma Janez Weilhamer pogosto omenjena na Reki med letoma 1527 in 1540, saj sta tja dovažala železo in žeblice, kupovala pa olje, fige, rožiče, pepeliko in raševino. Leta 1532 je kranjski deželni odbor prosil nadvojvodo Ferdinanda, naj dovoli Vidu Khislu (takrat je bil še mestni svetnik v Ljubljani) za potrebe kranjske dežele nabaviti 200 kantarjev solitra v Bariju. Po tem lahko sklepamo, da je imel Vid že leta 1532 stope za smodnik oziroma jih je uporabljal.⁵¹

Vid Khisl je kar nekajkrat z različnimi poslanstvi potoval na dvor, deželi pa je služil tudi kot tajni obveščevalec. Kot takšen se omenja leta 1527, ko je zaupno obvestil vladno o poti, ki jo menda uporabljajo tajni agenti in sli iz Benetk, ko gredo h kralju Ivanu Zapolji. Informacijo je izvedel od zagrebškega trgovca Gašperja Pastorja, ki je poslovno večkrat potoval v Benetke. Pastor je bil sicer

⁴⁶ Kraj je dobil naziv po stari kovačnici oziroma fužinah, ki jih je imela v lasti družba Khisl-Weilhamer. Glej: Andrejka, *Fidelis Terpinc*, str. 116.

⁴⁷ Kladnik, *Mestna hiša v Ljubljani*, str. 31; Gestrin, *Oris zgodovine Ljubljane*, str. 139.

⁴⁸ Kos-Zvanut, *Ljubljanske steklarne*, str. 16.

⁴⁹ V registru lahko preberemo, da je Vid Khisl 7. maja 1544 izvozil 3500 funtov surovega bakra v vrednosti 12 goldinarjev 42 krajcarjev in 2 pfeniga, 21. maja 640 funtov za 2 goldinarja in 40 krajcarjev, 4. junija 962

funtov za 4 goldinarje, 1. avgusta 1321 funtov za 5 goldinarjev 30 krajcarjev in 1 pfenig ter 27. avgusta 2080 funtov surovega bakra za 8 goldinarjev in 40 krajcarjev. Skupaj torej 8503 funte surovega bakra. Glej: J. Zontar, *Drobec registra*, str. 36.

⁵⁰ Weilhamer je zabeležen le dvakrat. 3. maja 1544 je izvozil kar 5300 funtov surovega bakra v znesku 22 goldinarjev 5 krajcarjev, 9. avgusta pa 4000 funtov za 16 goldinarjev in 40 krajcarjev. Skupno je torej Weilhamer izvozil 9300 funtov surovega bakra. Zontar, *Drobec registra*, str. 36.

⁵¹ Vilfan-Otorepec-Valenčič, *Ljubljanski trgovski knjigi*, str. 39; Gestrin, *Mitninske knjige*, str. 206-207; Gestrin, *Trgovina slovenskega zaledja*, str. 116.

Heraldična plošča nad vhodnim portalom gradu Fužine (foto: Barbara Žabota)

rival trgovske družbe Khisl-Weilhamer, saj se zaradi svoje silne podjetnosti ni oziral na izključno pravico, ki jo je imela ta družba za izvoz samoborskega surovega bakra in je s tem izzval spor.⁵²

Poleg hiše v mestu, ki je stala pred škofijo,⁵³ je Vid posedoval tudi travnik pred Gradiščem in njivo pred Vicedomskimi vrati, ki jo je leta 1526 kupil od krznarske bratovščine.⁵⁴ Po mnenju nekaterih zgodovinarjev naj bi kupil tudi grad Konjice,⁵⁵ vendar o tem ni dokazov.⁵⁶ Zagotovo pa vemo, da je leta 1528 začel z družabnikom Weilhamerjem zidati grad Fužine, ki je bil končan šele leta 1557, torej deset let po njegovi smrti, o čemer priča tudi spominska plošča, vzidana nad grajskim portalom.⁵⁷ Na tem mestu moram opozoriti tudi na Radicsevo zmotno prepričanje, saj meni, da je bil Weilhamer stavbenik in arhitekt gradu.⁵⁸ To ne

drži, saj zanesljivo vemo, da je bil trgovec, podjetnik in družabnik Vida Khisla.

Vzpon začetnika kranjske rodbine Khisl je bil hiter in izreden. Njegove pametne poslovne poteze, za katere je vsaj delno "kriv" tudi Janez Weilhamer, so ga pripeljale do bogastva, ugleda in moči. Ob vsem tem pa ne smemo pozabiti, da je bil tudi velik prijatelj znanosti in umetnosti. V letih, ko je bil ljubljanski župan, je pregovoril svoje meščane, da so za "Schulmeistra" svojih otrok postavili magistra Lenarta Budino, ki je prejemal letni dohodek 90 goldinarjev.⁵⁹ Poleg tega je leta 1544 v Ljubljano povabil mestne piskače. Ob tem moram opozoriti tudi na misel Antona Svetine, ki pravi, da je trditev, da je bil ustanovitelj in pobudnik ljubljanskih mestnih piskačev sam Vid Khisl, napačna.⁶⁰ Kar nekaj avtorjev se s to trditvijo ne strinja. Poglejmo zakaj? Prvi mestni piskač Mathes Thurner se res omenja leta 1537. Drži tudi, da se leta 1540 omenjajo mestni piskači, ki so trobili in piskali z lesenega hodnika na piskaškem stolpu, za katerega so morali sami skrbeti. Vendar je pri tem potrebno omeniti tudi dejstvo, da so piskači kot organizirano telo prišli v Ljubljano leta 1544 iz Beljaka in na povabilo takratnega župana Vida Khisla. Namenili so jim letno plačo 110 renskih goldinarjev, po eno obleko in drva. Ob tem je bilo določeno, da v družino mestnih piskačev sodijo poleg mojstra, ki naj bi znal igrati na kornet in druge instrumente, še trije pomočniki, ki so igrali na pozavne. V mestu je občasno delovalo več piskaških družin, vendar je le ena uživala zaščito mestnega sveta, ki jo je zavezoval za izvajanje pomembnejših javnih nalog: upravljanje piskaškega stolpa, udeležbo pri mestnih slavnostih in sodelovanje pri bogoslužju v stolnici (ko pa je bil mestni svet v protestantskih rokah, v špitalski cerkvi sv. Elizabete) za nekaj praznikov v letu.⁶¹ Kot ljubitelja glasbe ga je že pokojnega leta 1579 slavil sam Primož Trubar v svojem delu *Ta celi Catehismus eni Psalmi*, ko pravi, da se ga spominja kot pobožnega in visokoumnega gospoda, ki je kazal veliko ljubezen do vseh svobodnih umet-

arhitektu Ivanu Weilheimerju, kakor pripoveduje v starih nemških rimah napis nad gradskim portalom. Glej: Radics, Umetelnost, str. 13. Če si natančneje ogledamo napis nad portalom, lahko preberemo: *Dis gepei angefangen war / als man zalt MDXXVIII iar / durch Veit Kisl mit gutm rat / und Hans Weilhaimers hilf und that / ...* Sam napis je, po mojem mnenju, premalo za sklep, da je bil Janez Weilhamer arhitekt. Enako meni tudi Branko Reisp.

⁵⁹ Elze, Die Rectoren, str. 118.

⁶⁰ Svetina, Ljubljanski mestni piskači in ljubljanski mestni godbeniki, str. 4.

⁶¹ Höfler, Glasbena umetnost 16. in 17. stoletja, str. 126; Kladnik, Mestna hiša v Ljubljani, str. 33; Žvanut, Od viteza do gospoda, str. 154; Radics, Beiträge zur Geschichte Krains, str. 131; Lokar, Iz predgovorov naših protestantskih pisateljev, str. 5.

⁵² Žontar, *Obveščevalna služba in diplomacija avstrijskih Habsburžanov*, str. 32, 48-49.

⁵³ ZAL, Rokopis Fabjančič, *Knjiga ljubljanskih hiš*, Pred škofijo 3.

⁵⁴ ZAL, Rokopis Fabjančič, *Knjiga ljubljanskih hiš*, Fabjančičev vrt in hiša, kjer je zapisano, da je bila krznarska bratovščina lastnica te njive od leta 1496 do 1526. 12. oktobra 1526 pa sta cehovska mojstra Tomaž Gernhart in Matevž Fleischhakher prodala njivo pred Vicedomskimi vrati meščanu in svetovalcu Vidu Khislu, ki je bil njen lastnik vse do svoje smrti 21. januarja 1547.

⁵⁵ ZAL, Rokopis Fabjančič, *Sodniki I.*, str. 169; Valencič, Ljubljanska trgovina v 16. in 17. stoletju, str. 116.

⁵⁶ Na seznamu lastnikov oziroma oskrbnikov in zakupnikov konjiškega gradu ni njegovega imena. Med letoma 1469 in 1576 je bil lastnik deželni knez, ki je grad dajal v zakup ali oskrbo. V času Vidovega življenja so bili konjiški zakupniki: leta 1497 Jurij Scharf, med letoma 1514 in 1533 Adam Schwetkowitz in njegova žena, od leta 1533 Gregor Regall in od leta 1550 Ivan Hainer. Glej: Stegenšek, *Konjiška dekanija*, str. 58.

⁵⁷ Reisp, *Grad Fužine*, str. 7; Reisp, *Gradovi dežele Kranjske*, str. 34.

⁵⁸ Vid Kisel, *gospodar gradščine na Fužinah poleg Ljubljane, je dal to trdno poslopje z nova postaviti leta 1528*

nosti, posebno pa do glasbe (*Herr Veit Kisel ... Säliger zum Gottes wort, zu allen Tugenten und freyen Künsten sonderlich zu der Musica grosse Lieb getragen*), ne pozabi pa tudi omeniti, da je kot deželni odbornik in blagajnik *pregovoril gospodo, deželane in meščane, da so najeli in plačevali štiri umetnike na različnih godalih in brenkalih, trobentače in stolpne čuvaje*.⁶² Morda ga je cenil tudi zato, ker je bil Vid vnet privrženec novega nauka in s tem predstavnik prve generacije protestantov na Kranjskem.

Zaradi najrazličnejših zaslug in priporočila Turjaških naj bi bil Vid, po mnenju nekaterih zgodovinarjev, povzdignjen v plemiški stan,⁶³ a zato žal nimamo dokazov. Vilfan pravi, da ni točno znano, kdaj je bil povzdignjen v plemiški stan, zagotovo pa še ni bil plemič leta 1532, ko se omenja z nazivom *fursichtig erber weis*, ki se je običajno uporabljalo za mestnega sodnika.⁶⁴ O njegovem plemenitenju ni ohranjene plemiške diplome, ki bi jasno potrjevala njegov dvig. Tudi imenjske knjige, ki jih hrani Arhiv Republike Slovenije, Vida Khisla ne poznajo.⁶⁵ Pri Valvasorju sicer res zasledimo kar nekaj različic Vidovega grba, ki pa kot take še ne dokazujejo njegovega plemiškega stanu. V 16. stoletju je bilo namreč običajno, da so meščani svoje prošnje ali pisma pečatili (veliko meščanov je bilo v tem času še nepismenih), na pečatih pa je bil navadno nek simbol oziroma znak, ki je predstavljal določeno družino in se je dedoval z očeta na sina (grb).⁶⁶

Rada bi opozorila še na eno površnost, ki se je prikrajla v zgodovinarstvu, odkrila pa sem jo po naključju, ko sem iskala podatke o Vidovi plemenitosti. Pri nekaterih starejših pa tudi mlajših avtorjih sem zasledila nepoznavanje datuma Vidove smrti. V literaturi lahko preberemo, da je Vida 1. aprila 1554 v plemiški stan povzdignil nadvojvoda Ferdinand (bodoči cesar Ferdinand I.), nato pa mu je 15. maja 1569 cesar Maksimilijan II. podelil še viteški naziv.⁶⁷

⁶² Pokorn, Baroni Khisli, str. 447-448; Radics, Beiträge zur Geschichte Krains, str. 131.

⁶³ Vilfan-Otorepec-Valenčič, *Ljubljanski trgovski knjigi*, str. 39; ZAL, Rokopis Fabjančič, *Sodniki I.*, str. 169; Gestrin, *Mitninske knjige*, str. 207; Žvanut, *Od viteza do gospoda*, str. 41. Maja Žvanut imenuje odbornike Antona Thurna, Janeza Jožefa Egkha in Vida Khisla, ki so 18. marca 1540 potrdili obračun deželnih prejemnikov, z nazivom *prva protestantska generacija plemičev*. Glej: Žvanut, Korespondenca dveh kranjskih plemičev, str. 502.

⁶⁴ Vilfan-Otorepec-Valenčič, *Ljubljanski trgovski knjigi*, str. 39.

⁶⁵ ARS, Imenjska knjiga 1539, Imenjska knjiga 1546-1549, Imenjska knjiga 1547-1554.

⁶⁶ Svetina, Pogoji za sprejem v meščanstvo, str. 179.

⁶⁷ Krones, *Khiesel*, str. 708 (Vidovo županovanje v Ljubljani postavlja v leto 1560); Majcen, *Kratka zgodovina Maribora*, str. 37; Brajkovič, *Grbovi, grbovnice, rodo-*

Grb Vida Khisla (Valvasor, Opus, fol. 78)

Vid Khisl je bil poročen s Katarino, hčerko Marka Stettnerja,⁶⁸ s katero je imel šest otrok - sinova Janeza in Erazma ter hčerke Katarino, Barbaro, Emerencijano in Ano.⁶⁹ Datum poroke Vida

slovja, str. 84.

⁶⁸ Katarina Stettner je bila iz rodbine ljubljanskih in kamniških trgovcev. Omemba prvega Stettnerja sega v leto 1456. V listini se tega leta omenja Andrej iz Loža, ki je bil poročen z Ano. Njun sin Janez se je poročil z Ano, hčerko Janeza Wassermanna, iz znane tržaške trgovske rodbine nemškega porekla. Marko Stettner je bil ljubljanski meščan in trgovec ter sin omenjenega Janeza. Že leta 1521 se omenja kot mestni svetnik v Ljubljani, leta 1539 pa je bil izvoljen za mestnega sodnika. Trgoval je z Beljakom in Salzburgom ter se ukvarjal z rudniškimi posli. S kom je bil prvič poročen, ni znano. Iz tega zakona naj bi bila Katarina. Drugič je bil poročen z Barbaro, edinko Lenarta Glanhoferja in Maruše Lanthieri, ki je umrla že leta 1526. Zakon je bil brez otrok. Kasneje se je še enkrat poročil, vendar se tudi za tretjo ženo žal ni dalo ugotoviti, kdo je bila. Sin Marko, rojen okoli leta 1540, ki se večkrat omenja v virih, je iz tretjega zakona. Marko Stettner starejši je umrl pred 21. avgustom 1545, saj se takrat že omenja kot pokojnik. Zadnjič se v virih omenja 13. julija 1545, ko je vložil tožbo. Iz virov in literature je razvidno, da je imel tudi sestro Margareto, prvič poročeno z Žigom Mos-pacherjem, drugič s suknarjem Tiboltom, in brata Jerneja, ki je bil bogat trgovec in kamniški meščan. Glej: ZAL, Gerichte Protocoll der fürstlichen Hauptstatt Laybach, Cod. I/5 (1544-1545), fol. 139, 150'; Vilfan-Otorepec-Valenčič, *Ljubljanski trgovski knjigi*, str. 53, 70; ZAL, Rokopis Fabjančič, *Sodniki I.*, str. 199-200; Otorepec, *Iz zgodovine gradu Dragomelj*, str. 5.

⁶⁹ ARS, Komisija za fevdne zadeve 6, št. 126-145, zap. št. 10, zavitek 128 (rodovnik družine Khisl); Witting, Beiträge zur Genealogie, str. 146.

in Katarine ni znan. Najverjetneje sta se poročila okoli leta 1522. Zagotovo vemo, da ga je žena Katarina preživela, saj jo je na svoji smrtni postelji, *ker mu je izkazala veliko zvestobe in dobrega in ve za stvari* določil kot užitkarico in upravnico vsega premoženja do njene smrti.⁷⁰

Sin **Erazem** je edini, o katerem ni podatkov. Razlogov za to je lahko več, najverjetneje pa je umrl v rani mladosti.

Hčerka **Katarina**, ki nosi materino ime, je bila verjetno najstarejši otrok. Poročila se je s ptujskim bogatašem, meščanom in trgovcem Petrom Valentinom, ki je na veliko trgoval z živino in kožami in bil italijanskega izvora.⁷¹ V zakonu se jima je rodilo osem otrok – štiri so umrli zelo mladi (Jožef, Peter in še en sin, katerega ime ni znano, ter hčerka Barbara), ostale pa so še tri hčerke – Suzana, Katarina in Justina (zadnji dve sta se poročili v družino Moscon) ter sin Janez.⁷²

Druga hčerka, **Barbara**, se je poročila z Janezom Krstnikom Poschem,⁷³ sinom Volbenka Poscha, ki je bil največji izvoznik železa na Kranjskem, in Apolonije Per. Zakon je bil sklenjen pred 20. januarjem 1547, saj se ob omembi Vidove smrti v virih Janez Krstnik že omenja kot njegov zet (*Hanns Baptista Posch ... herrn Khisls saligen thochter mann*).⁷⁴ Barbara in Janez Krstnik, ki je umrl okoli leta 1560, sta imela pet hčera – Barbaro, Evfrozino, Apolonijo, Amalijo (vse so umrle v rani mladosti) in Katarino ter sinova Janeza in Jerneja.⁷⁵

Portret Emerencijane Khisl, poročene Valvasor, iz družinske galerije portretov (Žvanut, Od viteza do gospoda, str. 199).

Emerencijana je postala prva žena⁷⁶ proviantnega mojstra za Vojno krajino Janeza Krstnika Valvasorja.⁷⁷ Domnevamo lahko, da se jima je rodilo

⁷⁰ ZAL, Gerichte Protocoll der fürstlichen Hauptstatt Laybach, Cod. I/6 (1547-1548), fol. 4. Zelo zanimiv je tudi izbor prič pri oporoki: poleg sina Janeza se omenjajo še Janez Krstnik Valvasor in Janez Krstnik Posch, tajnik deželnih stanov Matija Klombner ter kanonik Pavel Wiener. Takšen izbor prič kaže osebne in verske povezave testatorja. Zadnja dva sta bila namreč iz kroga najvidnejših somišljenikov protestantizma na Kranjskem.

⁷¹ Gestrin, *Mitninske knjige*, str. 207; Žvanut, *Od viteza do gospoda*, str. 41.

⁷² ARS, Komisija za fevdne zadeve 6, št. 126-145, zap. št. 10, zavitek 128 (rodovnik družine Khisl).

⁷³ V Ljubljani že v 15. stoletju zasledimo v mestnih listinah priimek družine Posch, ko se omenjajo Lenart, Osterman in Melchior. Lenart, poročen s hčerko Matka Vidca, naj bi bil Jurijev in Andrejev oče. Andrej se omenja kot župnik v Gorici, njegov brat Jurij pa naj bi se poročil z vdovo Ano, s katero je imel štiri otroke - Magdaleno, Marušo, Ano in Volbenka. Volbenk je postal uspešen veletrgovec in denarstvenik. V zakonu z Apolonijo Per so se mu rodile tri hčerke - Beatrika, Marta in Bernardina ter sin Janez Krstnik, ki je bil ob očetovi smrti (leta 1536) še mladoleten. V *Sejnih in sodnih zapisnikih mesta Ljubljane* se omenjajo številni spori Janeza Krstnika s svaki pa tudi njegovo surovo vedenje. Glej: Kokole, *Isaac Posch*, str. 26-30; Fabjančič, Volbenk Polž, str. 97-99.

⁷⁴ ZAL, Gerichte Protocoll der fürstlichen Hauptstatt Laybach, Cod. I/6 (1547-1548), fol. 4'.

⁷⁵ ARS, Komisija za fevdne zadeve 6, št. 126-145, zap. št. 10, zavitek 128 (rodovnik družine Khisl).

⁷⁶ Kdaj točno je postala njegova žena, ni znano. Iz *Sejnih in sodnih zapisnikov* je očitno, da ne pred 20. januarjem 1547. Takrat je namreč umrl Emerencijanin oče. V njegovem testamentu se Janez Krstnik sicer omenja kot priča, vendar poleg njegovega imena ni pripisano, da je njegov zet. To je zapisano samo pri Janezu Krstniku Poschu, možu Emerencijanine sestre Barbare. Glej: ZAL, Gerichte Protocoll der fürstlichen Hauptstatt Laybach, Cod. I/6 (1547-1548), fol. 4'.

⁷⁷ Janez Krstnik Valvasor je prvi nosilec svojega imena na Kranjskem. Prišel naj bi iz kraja Telgate blizu Bergama. V Ljubljani ga prvič srečamo leta 1544, ko je trgoval s kožami, porcelanom in keramičnimi predmeti. Leta 1547 je postal ljubljanski meščan. S trgovino je pridobil mnogo denarja, zato si je nakupil kar nekaj posesti (Medija, Srajsbarski turn in Konjice). Leta 1554 je dobil zastavno

kar nekaj otrok, vendar so vsi prav kmalu pomrli. Emerencijana je umrla 19. januarja 1572, pokopali pa so jo v Laškem, kjer je še danes ohranjena nagrobna plošča.⁷⁸

Zadnja hči, *Ana*, je najbolj skrivnostna. Zasedimo jo le v enem samem članku, kjer je zapisano, da je bila poročena z Vincencem Watzom, omenja pa se kot hčerka Vida Khisla in neznane Stettnerjeve. V zakonu z Vincencem naj bi se rodilo šest otrok – pet sinov: Martin (umrl 6. julija 1579), Peter, Gregor (rojen 4. marca 1584), Janez (rojen je bil 1. oktobra 1585) in pa Mihael (rojen 25. avgusta 1591) ter hčerka Margareta, ki je umrla 15. julija 1584.⁷⁹ Pri tem je zanimivo, da je bila Ana, če je bila res Vidova hčerka, leta 1579 stara vsaj 32 let (roditi bi se morala najkasneje nekje sredi leta 1547, saj je Vid umrl 20. januarja 1547, domnevamo pa lahko, da je bila še starejša), ob rojstvu zadnjega sina je imela zagotovo vsaj že 44 let. To si lahko razlagamo na več načinov. Obstaja verjetnost, da Ana sploh ni bila Vidova hčerka, temveč morda najstarejši otrok edinega Vidovega sina Janeza. Druga možnost pa je, da je bila res Vidova hčerka, s tem pa tudi veliko mlajša od svojega brata Janeza in sester Katarine, Barbare in Emerencijane. Zadnja je bila leta 1572 že pokojna. Pred

Nagrobna plošča v Laškem, na kateri sta upodobljena Janez Krstnik in Emerencijana (foto: Barbara Žabota).

pravico nad laškim gospostvom. Leta 1571 je postal član kranjskih deželnih stanov, s tem pa mu je bilo priznано tudi plemstvo. Po Emerencijanini smrti si je drugo ženo poiskal v plemiški rodbini Wernegkh, vendar pa se z ženo nista razumela najbolje, zato sta živela ločeno. Janez Krstnik je umrl 2. novembra 1581 na svojem gradu Šrajbarski turn, na lastno željo pa so ga pokopali poleg prve žene v Laškem. Iz njegove oporoke, ki se je ohranila v latinskem (hrani ARS) in nemškem jeziku (hrani StLA), lahko izvemo tudi nekaj o njegovih bližnjih sorodnikih. Imel je tri sestre: Moniko, ki je bila najstarejša in je bila nuna v samostanu Device Marije v kraju Clusone v pokrajini Bergamo, Katarino, poročeno s Francem Mosconom, in Elizabeto. Ker ni imel potomcev, je večino premoženja zapustil Katarininim otrokom, poskrbel pa je tudi za nekega Hieronima, ki mu je stal ob strani v zadnjih letih življenja, ko je bolehal. Hieronimu je podaril tudi svoj priimek, da bi se rod Valvasorjev na Kranjskem ohranil. Glej: Radics, *Johann Weikhard Freiherr von Valvasor*; Reisp, *Kranjski polihistor Janez Vajkard Valvasor*; Rybář, Janez Krstnik Valvasor in laški špital.

⁷⁸ Napis na nagrobni plošči se žal ni ohranil, vsebino napisa pa poznamo iz prepisov. HIE LIGT BEGRABEN DER EDL VND EHRNVESTER HERR JOHANN BAPTISTA VAVASOR ZVM THVRN AM HART VND PHANND INHABER DER HERRSCHAFT TIFFER, DER GESTARBEN IST AM 2. TAG NOVEMBR. DES 1581 JAHR. VND SEIN HAVS FRAV EMERENTIANA DIE EIN GEBARNE KISLIN VND GESTARBEN IST AM 19. TAG JANVARI DES 72. DEREN BEDER SELL GOTT GENEDIG VND BARMHERZIG SEIN WELLE. AMEN. Glej: Cevc, *Trije poznorenesančni in en baročni nagrobnik v Laškem*, str. 311.

⁷⁹ Witting, *Beiträge zur Genealogie*, str. 146.

poroko z Watzom je bila Ana najverjetneje že enkrat poročena, kot mlada vdova pa se je nato poročila še z Watzom. To bi bilo seveda čisto možno, res pa je, da viri in literatura o tem molčijo. V 16. stoletju je bilo namreč zelo redko, da bi se ženske pri tridesetih letih prvič poročale, saj je bilo v navadi, da so se poročale že zelo zgodaj. Tudi namen poroke v tem času je bil zelo jasen in je imel reprodukcijski značaj.

Za *Janeza* Khisla lahko iz virov in literature, kjer se omenja tudi kot Janž ali Ivan, trdimo, da je bil edini sin ljubljanskega sodnika ter župana Vida Khisla in Katarine Stettner. Če seveda pozabimo na Erazma, ki ga zasledimo samo v rodovniku, ki ga hrani Arhiv Republike Slovenije, sicer pa o njem ne vemo ničesar.⁸⁰

Prvič se Janez omenja v petek 28. januarja 1547, teden dni po očetovi smrti (*Hanns Khisl ...*

⁸⁰ ARS, Komisija za fevdne zadeve 6, št. 126-145, zap. št. 10, zavitek 128 (rodovnik družine Khisl).

herrn Khisls saligen ... sun).⁸¹ Ob očetovi smrti je bil še mladoleten, rojen naj bi bil okoli leta 1530,⁸² zato je skupaj z materjo vodil očetove posle. Tudi obe steklarni, eno v Ljubljani in drugo na Fužinah, zaradi katerih sta se že leta 1547 sporekla z radgonskim meščanom in steklarjem Markom Antonom, ker sta mu zaplenila pepeliko. Pri tem sta se sklicevala na privilegij za steklarno, ki naj bi ga leta 1546, po izteku prejšnjega, Vid obnovil, vsebina le-tega pa ni znana. Nov privilegij je Janezu Khislu 21. februarja 1572 podelil nadvojvoda Karel. Tako je dobil izključno pravico do steklarne na Kranjskem, brez Khislovega dovoljenja ali privolitve njegovih dedičev pa nihče ni smel postaviti nove steklarne. Fužinska steklarna že leta 1589 ni več obratovala. Steklarna v Ljubljani je bila zagotovo v pogonu leta 1572, saj se novi privilegij nanaša prav nanjo, in prav tako 1581, ko je Janez Khisl na podlagi tega privilegija Petru Andrianu odvzel njegovo steklarno, kar je sprožilo leta trajajoč sodni spor. Omenja se tudi 4. maja 1584, ko je Andrian še vedno tožil Janeza Khisla, ker mu je odvzel steklarno ter mu s tem povzročil škodo za 4000 dukatov v zlatu. Ker Khisl sam ni prišel na obravnavo, je bil tam namesto njega njegov zastopnik Lenart Merharič, ki se kot Khislov zastopnik omenja tudi 8. novembra 1584.⁸³ Kdaj je ugasnila Khislova steklarna v Ljubljani, ni znano. Eno od obeh steklarn je imel v najemu Krištof Prunner, sin prej omenjenega Žige. Kdaj jo je vzel v najem, ni znano, vemo pa, da je do svoje smrti (21. maja 1563) z njo precej obogatel.⁸⁴

Janez je bil sprejet za meščana v petek 27. februarja 1551. V mestnem svetu je bil samo med 25. julijem 1551 in 25. julijem 1552 kot zunanji svetnik in eden izmed štirih davkarjev za okraj "trg". Kasneje se je posvetil višjim službam. Bil je deželni poverjenik na Kranjskem, leta 1560 cesarski svetnik, kasneje nadvojvodski komorni svetnik, kranjski deželni upravitelj (to je namestnik deželnega glavarja), dedni stolnik goriški oziroma višji dedni točaj, lovski mojster,⁸⁵ med letoma 1551 in 1569 proviantni in plačilni mojster Vojne krajine,⁸⁶ v letih 1566-1567 predsednik deželnega sodišča na

Kranjskem in nazadnje predsednik dvorne komore (to je glavni upravitelj deželnoknežjega premoženja v Notranji Avstriji).⁸⁷ 12. decembra 1561 je bil deležen prve izboljšave grba, leta 1566 je bil sprejet med deželane,⁸⁸ 15. maja 1569 je postal vitez, 20 let pozneje (13. januarja 1590) pa baron.⁸⁹

Ko je bil Janez Khisl stanovski vojni blagajnik, ki je nosil plačo posadki v Bihač, ga je pogosto spremljal Herbard Turjaški, poveljnik v Vojni krajini. Ta je imel včasih nemalo preglavic, ker so Turki prežali na Khislov denar. Še posebej pestro je bilo leta 1556, ko ga je moral Herbard pri eni sami dolžnosti večkrat braniti.⁹⁰ Tudi sicer sta bila Janez in Herbard v prijateljskih odnosih; leta 1570 sta bila celo skupaj na krajšem obisku v Padovi.⁹¹ Po Herbardovi smrti (1575) je bil, zaradi priporočila ljubljanskega škofa Konrada Glušiča, med resnimi kandidati za funkcijo deželnega glavarja, vendar ni bil izbran.⁹² Poleg pa je bil tudi leta 1577, ko so zbirali odkupnino v višini 29.000 tolarjev, za katero so se dogovorili s Ferhad-pašo, da bi Volfa Engelberta Turjaškega rešili turškega ujetništva.⁹³

Čeprav je bil Janez Vidov sin, ni podedoval očetove trgovske vneme, temveč se je raje lotil premišljenih nakupov in menjave zemljišč, da bi zaokrožil fužinsko gospodarstvo. Leta 1557 je dokončal tudi gradnjo gradu na Fužinah. Novo sezidani grad je postal prebivališče graščaka in njegove družine. Janez mu je dal tudi umetnostni smisel in pomen, zato je postal statusni okvir ter stanu in ambicijam primerno bivališče. Notranjost gradu opisujeta tudi Valvasor in Radics.⁹⁴ Sobe so bile lepo in umetniško opremljene, strop in opaž pa okrašena s krasno slikarjo najiminenitnejših umetnikov. Žal ne povesta, kdo so bili umetniki oziroma kakšne so bile njihove slikarije v sobah in dvoranah. V družbi vzgojiteljev so tu rasli otroci Janeza Khisla, v grajski kapeli pa je družina mogla prisostvovati protestantskemu bogoslužju.

⁸⁷ ZAL, Rokopis Fabjančič, *Sodniki I.*, str. 170.

⁸⁸ ARS, Stan. I., škatla 2 (fasc. 2), snopič 42, Verzeichnus der Herrn und Landleuth in dem Herzogthum Crain (1405-1727).

⁸⁹ Frank, *Standeserhebungen und Gnadenakte*, str. 25, 35.

⁹⁰ Steklasa, Herbart Turjaški, str. 94.

⁹¹ Elze, *Die Universität Tübingen*, str. 21.

⁹² Levec, *Schloss und Herrschaft Flödnig in Oberkrain*, str. 130.

⁹³ Steklasa, Herbart Turjaški, str. 119.

⁹⁴ Valvasor opisuje notranjost gradu (stenske poslikave), na koncu pa nam pove, v kakšnem stanju je bil grad konec 17. stoletja, ko so ga imeli v lasti jezuiti (Valvasor, *Die Ehre*, XI. knjiga, str. 295). Radics opis notranjosti povzema po Valvasorju, dodaja pa tudi, da so *bile freske v gradu najverjetneje erotične vrste in so se morale umakniti iz prostorov, ker so jezuiti grad potrebovali za "vedrišče" svojih novincev in mladih duhovnikov ter njim v vzgojo izročeni gojencev*. Glej: Radics, Umetelnost, str. 27.

⁸¹ ZAL, Gerichte Protocoll der fürstlichen Hauptstatt Laybach, Cod. I/6 (1547-1548), fol. 4'.

⁸² Valentinitzsch, Der innerösterreichische Hofkammerpräsident, str. 403-431.

⁸³ Dimitz, Geschichtliches, str. 9; Müllner, Glasfabriken in Laibach, str. 21-23.

⁸⁴ Kos-Žvanut, *Ljubljanske steklarne*, str. 17-18, 30; Vrhovnik, *Trnovska župnija v Ljubljani*, str. 87-88.

⁸⁵ Verbič, *Deželnozborski spisi kranjskih stanov 1516-1519*, str. 177-178.

⁸⁶ *Kiesl (Khisl) zum K(h)altenbrunn, Hans, Landesverweser in Krain, diente 18 Jahre als Kriegszahlmeister an der kroatischen Grenze, Ritterbrief, Wien 15.V.1569*. Glej: Frank, *Standeserhebungen und Gnadenakte*, str. 31.

Vid Khisl je 10. julija 1541 skupaj z ljubljanskima meščanoma Volbenkom Gebhardom in Andrejem Forestom posodil priorju kartuzije Pleterje 634 renskih goldinarjev in 25 krajcarjev za izročitev posojila deželnemu knezu za obrambo pred Turki, za kar jim je ta zastavil svojo vas Hrušico pri Ljubljani. Imenovana posest je 12. januarja 1554 prišla v last Janeza Khisla, ker je zgornjo vsoto denarja nakazal preostalima dvema. Še istega leta je od priorja Elije kupil mlin na Ljubljani, prav tako pri Hrušici, vso nakupljeno pletersko zemljo pa nato skupaj z mlinom pridružil gospostvu Fužine.⁹⁵ 11. decembra 1560 je svoje štiri hube pri Podgorici zamenjal za štiri hube na Studencu.⁹⁶ 31. maja 1567 mu je nadvojvoda Karel dovolil, da sme graščino Fužine in svet okoli gradu, 300 korakov v krogu, ograditi. Hkrati mu je podelil tudi pravico ribištva na Ljubljani.⁹⁷ Nato je leta 1577 kupil še vicedomski mlin pri Studencu, ki se je sicer imenoval papirni mlin,⁹⁸ saj je v njem delovala papirnica. Tako zaključeno gospostvo Fužine je dal leta 1583 v zakup Lenartu Merhariču.

V Ljubljani je Janez Khisl po očetu podedoval hišo pred škofijo, ki jo je nadvojvoda Karel 18. junija 1560 oprostil dajatev, in pristavo na Poljanah. Na Fužinah je posedoval že omenjeni grad, kovačijo, valjalnico irhovine, male fužine, steklaro, v graščini navadni mlin, na desnem bregu (nasproti gradu) pa mlin za papir, ki ga je postavil leta 1579. V mlinu je izdeloval papir mojster Pankrac, fužinski podložnik, ki je moral svojemu gospodu plačevati davke v denarju pa tudi v proizvodih (10 rizmov papirja; en rizem = 479 pol papirja). Papir, izdelan v fužinskem papirnem mlinu, je imel tudi vodni znak (grb Khislov), ki je dokazoval lastništvo mlina, ki ni bil prav velik. Tudi proizvodnja papirja je bila temu primerna. V pogonu je bil približno 15 let, izdelovanje papirja pa se je ustavilo leta 1593.⁹⁹ Iz literature smo spoznali že Pankraca, fužinskega podložnika in mojstra v papirnem mlinu, drugi takšen pa je bil Krištof, sluga gospoda Janeza Khisla, ki je umrl leta 1580.¹⁰⁰

Ostane poslikave v grajski kapeli na družinskem gradu (Umetnost na Slovenskem, str. 37)

V lasti oziroma zakupu je imel Janez tudi druga gospostva. Leta 1551 se sicer omenja kot lastnik gospostva Višnja Gora,¹⁰¹ čeprav Jakič meni, da je to gospostvo vzel v zakup šele v letih 1573 in 1593.¹⁰² Poglejmo si sedaj, kje vse je tako ali drugače gospodaril Janez Khisl. Po letu 1566 se omenja kot zastavni imetnik Križ pri Trziču. V letih 1571 in 1582 je bil lastnik Novega dvora v Preddvoru, leta 1571 zastavni imetnik mariborskega mestnega gradu, v letih 1575 in 1593 pa njegov zakupnik,¹⁰³ v zastavni lasti je imel tudi deželnoknežji fevd Konjice (1572-1592).¹⁰⁴ Bil je lastnik zemljiškega gospostva Slovenj Gradec (1573-1578),¹⁰⁵ Kieselsteina (1578-1592),¹⁰⁶ pred letom

¹⁰¹ Črnologar, *Aus dem Weichselburger Stadtarchiv*, str. 96.

¹⁰² Jakič, *Vsi slovenski gradovi*, str. 440.

¹⁰³ Leta 1575 je vladar za štiri leta prepustil gospostvo v zakup Janezu Khislu, ker mu je ta že posodil 25.000 goldinarjev. Zakupnik si sme letno od dohodkov na račun dolga obdržati 1750 goldinarjev, oddati pa mora 650 goldinarjev, 100 štartinov vina, od podložnikov pobran davek in desetak. V letih 1582 in 1594 je bil upravnik gospostva Miha Naglič. V tem času je zakupnik Khisl izboljšal grajske stavbe za blizu 5200 goldinarjev. Leta 1585 je posodil vladarju nadaljnjih 15.000 goldinarjev s 6% obrestmi. Vladar mu je zato priznal gospostvo dosmrtno in še njegovim dedičem za 24 let. Zaradi meje je bil Khisl leta 1589 v sporu s ptujskim zemljiškim gospodom. Glej: Koropec, Mariborski grajski zemljiški gospostvi, str. 106, 117-118.

¹⁰⁴ O tem, da je imel Janez Khisl leta 1572 v zastavi konjiško gospostvo, priča tudi naslednji podatek: žički upravitelj Otolin Scazuola si je konec leta 1572 izposodil za plačilo davkov nad 1400 goldinarjev pri gospodu Janezu Khislu s Fužin, ki si je v tem času od deželnega kneza pridobil konjiško gospostvo. Glej: Mlinarič, *Kartuziji Žiče in Jurkloster*, str. 296. Štiri leta kasneje (15. junij 1576) pa naj bi Janez Khisl gospostvo Konjice celo kupil od nadvojvode Karla. Glej: Mell-Thiel, *Die Urbare*, str. 17.

¹⁰⁵ Ko je leta 1573 prevzel od vladarja to zemljiško gospostvo, je moral pod vplivom pravkar zatrttega Gubčevega upora vladarju obljubiti, da bo spoštoval staro pravdo, podložniki pa so se morali slovesno zavezati k pokornosti. Glej: Koropec, *Mi smo tu*, str. 50.

⁹⁵ Mlinarič, *Kartuzija Pleterje 1403-1595*, str. 185-186.

⁹⁶ Göth, *Regesten*, str. 19.

⁹⁷ Šmid, *Paberki iz admontskega arhiva*, str. 49. Podatek o ribolovu najverjetneje ne drži, saj hrani ARS listino, v kateri lahko zasledimo podatek, da je nadvojvoda Karel šele leta 1575 podelil Janezu Khislu v fevd pravico do ribolova v potoku pri Fužinah. Glej: ARS, Zbirka listin, listina 1575, maj 30, Gradec.

⁹⁸ Andrejka, *Ob stoletnici Vevč 1843-1943*, str. 4.

⁹⁹ Šorn, *Razvoj papirnice Vevče*, str. 11-12; Kopriva, *Ljubljana skozi čas*, str. 79.

¹⁰⁰ Mal, *Stara Ljubljana in njeni ljudje*, str. 72.

1587 Lisičjega, po letu 1574 pa tudi Rotenturna v Slovenj Gradcu. Ob koncu življenja si je kupil še Lanšprež (1592-1593), bil pa je tudi najemnik Pišec (1590-1593) in Sevnice (1590-1593) ter glavar oziroma zakupnik Postojne (1593), ki je postala po letu 1456 deželnoknežja posest in so jo upravljali glavarji.¹⁰⁷ Leta 1574 se je potegoval za trg Motnik, vendar neuspešno, saj je nadvojvoda ta trg leta 1576 izročil Pankraciju Sauerju za dobo 15 let.¹⁰⁸ Kar nekaj besede pa je imel tudi pri poddržavljenju idrijskega rudnika. Zaradi njegovih prizadevanj se je nadvojvoda Karel odločil za nakup Idrije, da bi s tem postal gospodarsko in politično bolj samostojen v odnosu do notranje-avstrijskih deželnih stanov. Pogodba je bila sklenjena 21. aprila 1575, ko je vladar kupil delnice 43-ih idrijskih delničarjev za 170.000 goldinarjev.¹⁰⁹

Janez Khisl je bil velik dobitnik in pospeševalec znanosti in umetnosti ter slovenske protestantske književnosti pa tudi zbiralec cerkvenih in slovenskih pesmi. Večkrat je omenjen v krogu plemičev, ki so podpirali Primoža Trubarja.¹¹⁰ Dalmatin je pri vsej svoji zaposlenosti s prevodom Biblije leta 1575 iz nje objavil prvo delo *"Jezus Sirah"*, poučno knjigo iz starega zakona, ki je vsebovala v obliki pregovorov in izrekov veliko moralnih in življenjskih pravil za vse stanovce. Posvetil jo je Janezu Khislu, s katerim je dobro sodeloval tako pri upravljanju slovenske protestantske cerkve kakor tudi pri organizaciji šol, zlasti pa pri ustanavljanju slovenske tiskarne.¹¹¹ Sicer pa je bilo delo namenjeno celotni Khislovi družini pa tudi služinčadi na Fužinah.¹¹²

Samuel Budina je 31. marca 1568 izdal delo

"Historia Sigethi" in jo posvetil znancu junaka grofa Zrinskega, gospodu Janezu Khislu in se mu ob tej priložnosti zahvalil za dobroto (*dem er für die vielen, seinem Vater und seiner ganzen Familie, erwiesenen Wohlthaten dankt und sich selbst, alles was er ist und hat, zu verdanken zu haben bekennt*).¹¹³ Podpiral je izdajanje slovenskih protestantskih pesmaric ter gojil znanstva z različnimi skladatelji, kar dokazujejo tudi posvetila v kompozicijskih zbirkah. Tako je Janezu namenjena zbirka madrigalov različnih avtorjev, ki mu jo je leta 1589 poklonil Lodovico Balbi iz Padove, Matthia Farrabosco mu je posvetil leta 1585 objavljene kancnete, tržaški slepi lutnjist Giacomo Gorzanis pa leta 1561 izdano knjigo kompozicij za lutnjo.¹¹⁴ Zavzemal se je tudi za izboljšanje materialnega stanja glasbenikov. Leta 1574 je posredoval pri kranjskih deželnih stanovih, da bi ljubljanskemu kantorju Wernerju Feurerju povečali plačo, sedem let pozneje (1581) pa sam (iz svojega žepa) dodal k nagradi kantorju Boštjanu Semmizerju. Po smrti nadvojvode Karla je uspel kot predsednik dvorne komore pregovoriti italijanskega glasbenika Annibala Perinija, organista dvorne kapele, da je sprejel službo organista v graški protestantski stanovski kapeli. Znan pa je tudi Khislov spoštljiv odnos do slovenske besede. Deželni patent o vinskih nakladi, ki ga je izdal v slovenskem jeziku leta 1570 kot kranjski deželni upravitelj, je najstarejši znani slovenski uradni dokument in prvi dokaz o sposobnosti slovenščine kot uradnega jezika.¹¹⁵

Janez je bil poročen kar trikrat. Prvič se je poročil leta 1551, najverjetneje nekje okoli 18. januarja. Točnega datuma poroke ne vemo, v zapuščinskem inventarju Erazma Lichtenberga¹¹⁶ pa se

¹⁰⁶ Vladar je podjetnemu Janezu Khislu prodal star plemiški dvorec ob mestnem obzidju v Kranju že sredi 16. stoletja. Leta 1578 mu je nadvojvoda Karel dovolil prezidati grad in spremeniti njegovo ime - odslej se grad imenuje "Kieselstein" po njegovem plemeni-tenem nazivu. Hkrati je bil grad oproščen meščanskih bremen in mestnega sodstva (imel je pravico azila), Khisl pa je vsako leto za popravilo stavbe prejemal potrebni les iz Vojvodovega gozda. Leta 1566 je prevzel Juriju Kreutzerju iz gradu Golnik zastavljeni kriški urad (imenovan po vasi Križe), katerega mu je leta 1575 nadvojvoda Karel prodal. Urad je postal podlaga zemljiške posesti Kieselsteina. K posesti je sodil tudi eden od treh mlinov na Savi. Leta 1592 je Janez Khisl prepustil grad z vsemi pritklinami Kristofu in Francu Mosconu z Ortneka. Glej: Kragl, *Zgodovinski drobci župnije Tržič*, str. 121; Žontar, *Gradovi na območju Kranja*, str. 193; Žontar, *Zgodovina mesta Kranja*, str. 160, 165, 392.

¹⁰⁷ Jakič, *Vsi slovenski gradovi*, str. 440.

¹⁰⁸ Urankar, *Zgodovina trga Motnika in okraja*, str. 37.

¹⁰⁹ Koropec, *Mi smo tu*, str. 68. Glej tudi: Valentinitš, *Das landesfürstliche Quecksilberbergwerk*.

¹¹⁰ Primož Trubar in naša reformacija, str. 21, 30.

¹¹¹ Glavan, Dalmatinov prevod Biblije, str. 3.

¹¹² Slodnjak, Jurij Dalmatin, str. 77; Kopriva, *Ljubljana skozi čas*, str. 79; Gruden, *Zgodovina slovenskega naroda*, str. 635.

¹¹³ Elze, *Die Rectoren*, str. 120.

¹¹⁴ Höfler, O nekaterih slovenskih skladateljih, str. 92; Pokorn, Baroni Khisli, str. 450-451.

¹¹⁵ "Zapovedni list" iz leta 1570 je daljši slovenski uradni razglas, ki je izšel iz pisarne deželnih stanov. Obravnavan je kot samostojni uradni dokument. Zadeva skupino slovenskega ljudstva - vinogradnike, za katere je veljalo posebno gorsko pravo. Dokument ni nastal slučajno. Na deželnem zboru januarja 1570, ki se ga je osebno udeležil tudi nadvojvoda Karel, so razpravljali o vzdrževanju Hrvatske krajine in odplačilu dolgov. Karel je želel, da bi mu Kranjska deset let po vrsti letno dala po 120.000 goldinarjev (prej letno 55.000 goldinarjev). Da bi dežela mogla zbrati tolikšno vsoto denarja, je nadvojvoda dovolil pobiranje novih davščin, med njimi je bil tudi novi davek na vino, ki ga je razglasil 17. julija 1570 deželni upravitelj Janez Khisl s posebnim razglasom vsem, ki bivajo v Slovenski Marki in Metliškem gospostvu ali imajo tam vinograde. Pisec teksta je bil nekdo, ki je izhajal iz Kreljeve šole, izobražen mož, a po jeziku Hrvat-čakavec, ki pa je dobro obvladal slovenščino, tudi pisno. Mož, ki ustreza tem zahtevam, je Jurij Juričič, Hrvat-glagoljaš iz Vinodola ter Kreljev ožji sodelavec in literarni dedič. Glej: Jug, Slovenski "Zapovedni list" iz leta 1570 in novi vinski davek, str. 74-84.

¹¹⁶ ARS, Zapuščinski inventarji, fasc. L, XXIX, št. 6 (zapu-

omenja ženitno pismo, ki nosi ta datum. Njegova prva izvoljenka je bila Ana Lichtenberg, sestra Erazma Lichtenberga, sicer pa hčerka Žige Lichtenberga in Uršule Purgstall.¹¹⁷ V zakonu se jima je najverjetneje rodil samo sin Vid, ki pa je že leta 1552 umrl. Kot je razvidno iz virov in literature, tudi Ani ni bilo dano dolgo živeti. Kdaj točno je umrla, žal ne vemo. Domnevamo lahko, da morda pri porodu oziroma enkrat leta 1552. V drugo se je Janez poročil z Marijo Paradeiser,¹¹⁸ ki je bila hčerka Jurija Paradeiserja in Judite Lambert.¹¹⁹ Letnice poroke ne vemo, zagotovo pa sta se poročila pred letom 1557, saj se tega leta na heraldični plošči, ki je vzdana nad vhodom v grad Fužine, že omenja kot njegova druga žena.

V tem zakonu se je rodilo deset (oziroma enajst) otrok. Nekaj jih je umrlo v rani mladosti: Katarina (umrla je 1555; zanjo obstaja verjetnost, da bi bila lahko Anin otrok), Elizabeta, Emerencijana in Janez (umrl leta 1574 v Gradcu). Preostalih šest otrok (Jurij, Ana Marija, Vid, Janez Jakob, Karel in Marija Kristina) pa je nadaljevalo rod.¹²⁰ K Janezovim otrokom moramo šteti tudi Ludvika. Njegova mama je bila zelo verjetno Marija Paradeiser. Skupaj naj bi imel Janez tako kar 12 otrok. Več kot očitno je, da se je zavedal, da je edini, ki lahko nadaljuje Khislov rod na Kranjskem. Ko je Janez na stara leta postal vdovec, se je 27. januarja 1591 v Gradcu poročil z Lucijo Stadl, s katero ni imel otrok. Bila je vdova Davida Lengheima, sicer pa hčerka Andreja Stadla in Ane Leininger.¹²¹ Na tem mestu moram opozoriti na napačen podatek, ki se pojavlja v literaturi, da je Janez umrl že leta 1587.¹²² Več kot očitno je, da je

bil tega leta še živ, kar dokazuje tudi datum njegove tretje poroke. Poleg tega se je julija 1590 udeležil svečanega pogreba nadvojvode Karla, kar dokazuje tudi pogrebna slika neznanega slikarja, ki je nastala okoli leta 1595 po predlogi Daniela Hefnerja, hrani pa jo Deželni muzej v Gradcu.¹²³ Iz tega lahko zaključimo, da leta 1587 zagotovo ni mogel umreti. Drugi datum njegove smrti pa je 3. april 1591.¹²⁴ Prejšnji dokazi tu ne zadostujejo. Vseeno menim, da je takrat še živel, saj sem zasledila podatek, ki pravi naslednje: *nachdem Hanns Khisl im Frühjahr 1593 verstorben war, erhoben sowohl die Steierische Landschaft als auch n.ö. Regierung und Kammer Anspruch auf Schloß und Herrschaft Gonobitz.*¹²⁵ Pri tem se avtor omenjenega citata sklicuje na vire, zato je še najbolj verjetno leto njegove smrti 1593. Kot dokaz, da je ta letnica res bolj verjetna, pa navajam še sledeče: 24. junija 1592 sta bila pri krstu Judite, hčerke Ludvika Dietrichsteina, navzoča tudi gospod Janez Khisl in njegova žena Lucija Stadl. Naslednje leto, 14. novembra 1593, pa se kot botra omenja vdova Lucija Stadl.¹²⁶

Upodobitev Janeza Khisla (desni) na pogrebem sprevodu (*Imperial Austria*, str. 15)

ščinski inventar Erazma Lichtenberga, 1571, marec 30). V inventarju zasledimo tri pisma, ki nosijo datum 18. januar 1551: ženitno pismo Janeza Khisla, pismo Ane Lichtenberg, s katerim se odpoveduje premoženju svojih staršev, ter pismo Janeza Khisla Erazmu Lichtenbergu. Pred tem datumom pa se omenja tudi pismo Janeza Khisla Erazmu Lichtenbergu, napisano 25. novembra 1550.

¹¹⁷ ARS, Gr. A. I. DOL 119 Breckerfeld I. (rodovnik družine Lichtenberg od 15. stoletja dalje). Glej tudi: ZAL, Lazarinijeva genealoška zbirka (VI., črka C-K).

¹¹⁸ Na tem mestu moram opozoriti na napako, ki se je prikladla v imensko kazalo Slovenskega biografskega leksikona (SBL). Tu namreč zasledimo Marijo z dekliskim priimkom Tulščak. Ta podatek seveda ne drži. Res pa je, da je Janž Tulščak njej in njeni sestri Margareti, poročeni z Jurijem Rainom, posvetil Krščanske lepe molitve 20. februarja 1579 ter ju označil "kot posebno pobožni ženi". Glej: Gspan, Rain (Rein), str. 15; *Slovenski protestantski pisci*, str. 375.

¹¹⁹ ARS, Gr. A. I. DOL 119 Breckerfeld I. (rodovnik družine Paradeiser od 1174 dalje).

¹²⁰ ARS, Komisija za fevdne zadeve 6, št. 126-145, zap. št. 10, zavitek 128 (rodovnik družine Khisl).

¹²¹ Naschenweng, Beiträge, str. 203; ZAL, Lazarinijeva genealoška zbirka (XVIII., črka S).

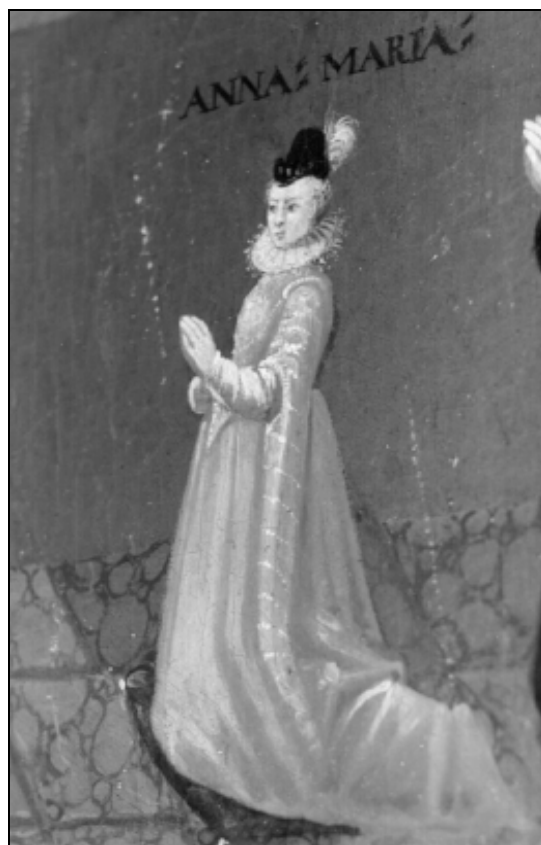
¹²² Glonar, Khis(e)l Hans, str. 454; ZAL, Rokopis Fabjančič, *Sodniki I.*, str. 170.

¹²³ Slika je olje na papir in je sestavljena iz šestih delov. Hrani jo Stara galerija, ki je del Deželnega muzeja v Gradcu, nosi pa inventarno številko AG 1113-1118. Glej: *Imperial Austria*, str. 14-15.

¹²⁴ Krones, *Khiesel*, str. 708; Pokorn, Baroni Khisli, str. 449.

¹²⁵ Kiesl, *Der Raubmord*, str. 184-185.

¹²⁶ Naschenweng, *Adelige in der ältesten Matrikel*, str. 94-98.

Jurijevi otroci – pokojna sinova Janez Krištof in Krištof Viljem ter hčerka Ana Marija (del nagrobne slike) (foto: Barbara Žabota).

Pri predstavitvi Janezovih preživelih otrok se bom najprej pomudila nekaj časa pri ženskih predstavnicah. **Ana Marija** se je prvič poročila leta 1577. Za moža so ji izbrali barona Adama Egkha iz znane kranjske protestantske plemiške rodbine, kar kaže na to, da je bil tudi Janez, tako kot pred tem njegov oče, privrženec nove vere. Adam je bil vdovec. Njegova prva žena Suzana Dietrichsteinska je malo pred letom 1577 umrla. Poroka z Ano Marijo je bila zagotovo razkošna, saj sta ob tej priložnosti nastali tudi dve svatovski pesmi, ki razrešita prenekatero uganko, povezano s to poroko.¹²⁷ V literaturi ni nikjer jasno zapisano, katera od obeh žena je prva oziroma druga. Stanglova svatovska pesem reši to uganko: Ana je bila njegova druga žena (*altera nunc, generose baro, tibi ducitur uxor*).¹²⁸ Iz nadaljevanja izvemo, da je imela nevesta lepo telo in dušo. Njen fizični opis pa je sledeč: imela je rdeča usta, blede roke in slonokoščen vrat, ki so ga krasile zlate ogrlice z jaspisi in smaragdi, črne oči, rdeče-rumene lase, spete v zlati mreži in naglavni trak, posut z dragimi kam-

ni, nosila pa je biserne uhane. Tudi njena poročna obleka je bila nekaj posebnega, saj se je bleščala zaradi zlata in dragih kamnov. Avtor jo primerja z mitološkimi ženskami, ko pravi, da je zvesta kot Penelopa, poudari pa tudi druge njene vrline – sramežljivost in milino.¹²⁹ Adam je imel devet otrok. Koliko jih je imel s prvo ženo, lahko le ugibamo. Iz virov zagotovo vemo, da je bila Ester, ki se je leta 1587 poročila z Viljemom Praunspengerjem, hčerka prej omenjene Suzane.¹³⁰ Tudi sin Jodok (umrl je 17. junija 1584 star komaj 13 let, pokopali so ga pri Sv. Petru v Ljubljani) je bil zagotovo Suzanin sin, saj se je rodil leta 1571, daleč pred poroko z Ano Marijo.¹³¹ Čigava hčerka je bila Marta, ki se je poročila z neznanim Siegersdorfom, ni znano. Prav tako je nemogoče ugotoviti, ali je bil sin Ivan Jožef, ki je umrl v rani mladosti, Suzanin otrok ali ne. Domnevamo lahko, da je Suzana morda umrla ravno na porodu ome-

¹²⁹ Stangelius, *Carmen*, str. 13.

¹³⁰ ARS, Zapuščinski inventarji, fasc. P, škatla LXXIX, št. 5 (zapuščinska inventarja Viljema Praunspengerja: 1589, april 20., Ljubljana in 1589, junij 5., Ponoviče).

¹³¹ ARS, Stan. I., 91 (54/5), snopič 6, Luteranska matrika, fol. 311.

¹²⁷ Stangelius, *Carmen*; Clarius, *In nuptias clarissimi viri domini etc.*

¹²⁸ Stangelius, *Carmen*, str. 3.

njenega sina. Če to drži, potem lahko zaključimo, da sta bila Ester in Jodok zagotovo Suzanina otroka, velika verjetnost pa je, da je bil njen tudi Ivan Jožef, ki je umrl v mladosti, in hčerka Marta. Iz literature izvemo, da je bila Adamova hčerka Ana (ponekod se omenja kot Suzana), ki se je poročila 23. maja 1593 v Ljubljani z Aleksandrom Paradeiserjem, zelo verjetno hčerka naše Ane Marije Khisl.¹³² Ker nosi materino ime, lahko tudi domnevamo, da je bila najstarejši Anin otrok. Potem pa so tu še sinovi Volbenk, Nikolaj, Vid Jakob in Trojan, ki so bili po vsej verjetnosti tudi Anini otroci, a za to nimamo oprijemljivih dokazov. Po dvanajstih letih zakona je Adam leta 1589 umrl. Ana se je že čez dve leti (27. januarja 1591) znova poročila, tokrat v Gradcu z Janezom Gleispachom.¹³³ Koliko otrok se je rodilo v tem zakonu, ni znano. Zanimivo je, da se je istega dne in leta v Gradcu poročil tudi njen oče Janez z Lucijo Stadl.

O drugi Janezovi hčerki **Mariji Kristini** ni veliko podatkov. Poročila se je 10. februarja 1592 s Francem Mosconom in s tem postala njegova tretja žena (pred tem je bil poročen z Marušo Stettner in Katarino Valvasor, sestro prej omenjenega Janeza Krstnika Valvasorja).¹³⁴ Ohranilo se je tudi pismo, v katerem Franc Moscon potrjuje, da mu je Marija Kristina prinesla 2000 renskih goldinarjev dote.¹³⁵ V deset let trajajočem zakonu (Franc je umrl 19. decembra 1602) se jima je rodilo pet otrok: sin Janez Sebastijan ter hčerke Sidonija, Katarina, Marija Regina in Eva. Ali se je po moževi smrti Marija Kristina še enkrat poročila, ni znano. O starostni razliki obeh sester pričata tudi datuma njunih porok. Ana Marija se je prvič poročila leta 1577, Marija Kristina šele 1592, kar namiguje na zelo očitno starostno razliko. Ana Marija je tako morala biti precej starejša od Marije Kristine.

Tudi o Janezovih sinovih Karlu, Ludviku in Vidu je zelo malo znanega.

Karla domača literatura praktično ne pozna. Omenja ga samo kot Janezovega sina. V tuji literaturi pa zasledimo nekaj več podatkov. V Gradcu se je 9. februarja 1592 poročil z Regino Unterholzer, vdovo poštarja Wollzogna z Dunaja, sicer pa hčerko Samuela Unterholzerja.¹³⁶ Regina je imela še dve sestri, Marijo in Rozino, ter brata Ruperta. V zakonu Karla in Regine so se rodili štiri otroci, sin Janez Krištof ter hčerke Regina,

Upodobitev Karla Khisla (desni) na pogrebem sprevodu (Imperial Austria, str. 14)

Helena in Marija Magdalena. Karlova žena se omenja kot pokojna že leta 1620.¹³⁷ Njega pa je takšna usoda doletela po 15. maju 1648. Tega dne je namreč na Dunaju zapisal svojo oporoko, v kateri je za dediča postavil Janeza Pavla Wollzogna, verjetno je bil to Reginin sorodnik ali celo sin iz prvega zakona, in Maksa Hoe-a pl. Hoenegga, morda moža ene od treh hčera.¹³⁸ Imeni obeh dedičev dajeta slutiti, da je bil Karlov sin Janez Krištof takrat že pokojen. V virih zasledimo Karla le trikrat. Prvič ga srečamo upodobljenega na sliki, ki prikazuje pogreb nadvojvode Karla leta 1590. To je tudi edina Karlova upodobitev.¹³⁹ O natančnosti neznanega slikarja pri upodabljanju udeležencev pogreba pa je na tem mestu težko soditi. Drugič se omenja leta 1609, ko je skupaj z bratom Janezom Jakobom prosil ljubljanski mestni svet za poklon ob smrti njunega brata Vida.¹⁴⁰ Tretjič pa se ome-

¹³² Witting, *Beiträge zur Genealogie*, str. 128.

¹³³ Naschenweng, *Beiträge*, str. 203.

¹³⁴ Ohranilo se je ženitno pismo med Francem Mosconom z Ortneka in Marijo Kristino, hčerko Janeza Khisla in Marije Paradeiser. Glej: ARS, Zbirka listin, listina 1592, februar 10, Gradec.

¹³⁵ ARS, Zbirka listin, listina 1592, februar 10, Gradec.

¹³⁶ Naschenweng, *Beiträge*, str. 205.

¹³⁷ Einige genealogische Auszüge, str. 125.

¹³⁸ Haan, *Genealogische Auszüge*, str. 179.

¹³⁹ *Imperial Austria*, str. 14-15.

¹⁴⁰ *Am freytag den 12. Juny 1609 - Herr Hanns Jacob vnd herr Carl Khisl freyherrn gebrüder ersuechen ainen er. mayth. vnd bitten derselb wöllesambt, der ganzen burgerschafft alhie, iren abgeleibten herrn brueder herrn Veiten Khisl freyherrn, gewesten obristen der Crabatisches vnd Möhrgränicz, auf den 15. dits den lecztes willen erweisen vnd bestäten helkten, darauf ist geschlossen, ainer ganzen er. Burgerschafft ad con-*

nja 22. avgusta 1637 kot pisec pisma, v katerem sporoča, da je umrl njegov brat Janez Jakob.¹⁴¹ Iz virov, ki sem jih pregledala v graškem arhivu, sem ugotovila sledeče – Karel je zelo verjetno že pred poroko z Regino veliko časa preživel v Gradcu, zagotovo pa se je tja naselil po poroki. To je najverjetneje tudi vzrok, da ga domača literatura praktično ne pozna.

Ludvik je najbolj sporen predstavnik družine Khisl, saj se v starejši literaturi omenja kot Jurijev sin (v resnici je bil Jurij njegov brat).¹⁴² Iz novejše literature pa izvemo, da je bil Ludvik Janezov sin, ki se je poročil z Ano Marijo Neuhaus, hčerko Jurija Neuhaus, sicer pa sestro Jurija Gašperja in Jurija Bernarda Neuhaus. V zakonu so se jima rodili štiri sinovi: Jožef, Janez Krištof, Krištof in Joakim. O njihovi nadaljni usodi ne vemo veliko. Podatke najdemo samo za Janeza Krištofa, ki se je poročil z Julijano Freiberg. Z njo je imel dva sinova: Ludvika Krištofa (rojen 1645, umrl 1695) in Franca (rojen 1648). V 17. stoletju naj bi ti Khisli posedovali Seyrl-Hof (gospodstvo Falkenstein) in se po njem imenovali "Khisl am Seyrl-Hof" in ne več Khisl von Kaltenbrunn. Kot lastnik tega gospodstva se omenja tudi Simon Khisl, vnuk Ludvika Khisla in njegove žene Ane Marije (žal ne vemo, kateri od njunih sinov je bil njegov oče), sicer pa stanovski vojni blagajnik, ki je bil poročen z Magdaleno Widmann. Simonovi in Magdalenini vnuki in pravnuki se omenjajo še v 18. stoletju, vendar je to tema za neko drugo raziskavo.¹⁴³

Vid je tretji, o katerem je zelo malo podatkov, sicer pa naj bi bil najstarejši od petih preživelih Janezovih sinov.¹⁴⁴ Bil je vojak, ki je v mladosti služil v španski armadi, pozneje pa postal šestnajsti¹⁴⁵ general Vojne krajine in poveljnik Karlovca. Nekajkrat se omenja v povezavi z boji s Turki in Benečani.¹⁴⁶ Iz Steklasovega članka izvemo, da je bil Vid fužinski in konjiški baron, dedni lovski mojster vojvodine Kranjske in Slovenske marke, goriški dedni točaj, svetnik cesarja Rudolfa II. in nadvojvode Ferdinanda ter general hrvaške in primorske Krajine.¹⁴⁷ Najprej je bil veliki stotnik v Karlovcu, leta 1607 pa je bil povišan v generala kot samostojnega zapovednika v celi hrvaški Krajini. Njegovo edino poznano večje junaško dejanje je

zmaga na Ostroškem polju (*Ostrositzerfelde*). Kot komisar se je nekajkrat mudil tudi v Senju, kjer je skušal rešiti večni problem z Uskoki. Tudi leta 1607, ko je bil tam skupaj s svojim bratom Janezom Jakobom. Vid je umrl neporočen leta 1609, najverjetneje malo pred 12. junijem.¹⁴⁸ Jože Koropec ga sicer omenja še med letoma 1610 in 1617,¹⁴⁹ vendar gre tu zagotovo za pomoto, saj iz *Sejnih in sodnih zapisnikov* izvemo, da je bil pokojen že leta 1609, ko njegova brata prosita za poklon.

Steklasa meni, da so ga pokopali v Karlovcu kot mnoge druge karlovške generale, vendar to ne drži, saj zasledimo nekaj besed o njegovem nagrobniku v knjigi o frančiškanih v Ljubljani.¹⁵⁰ Njegov epitaf naj bi stal pri glavnem oltarju, poleg epitafa družine Barbo. Nad njegovo moško figuro, kjer naj bi bilo upodobljeno Kristusovo vstajenje, je bil napisan tekst iz drugega poglavja Janezovega evangelija (*Ex parte evangelii ad Aram majorem cernitur Epithaphium D. Viti Kyssel. Supra figuram virilem ejusdem ubi Resurrectio Christi exprimitur, hic Joannis textus legitur Jan. 2. cap.*).¹⁵¹ Seveda se na tem mestu lahko upravičeno vprašamo, kateremu od obeh Vidov (ljubljanškemu županu, ki je bil v drugi četrtini 16. stoletja zelo priljubljen, ali njegovemu vnuku - karlovškemu generalu) je bil ta epitaf v resnici namenjen. Dokazi govorijo v prid zadnjega, saj je bil ljubljanski župan Vid Khisl protestant in Trubarjev privrženec. Kot tak ni imel kaj iskati v frančiškanski cerkvi, najverjetneje je bil pokopan pri sv. Petru po protestantskem običaju. Karlovški general Vid je bil sicer res vzgojen v protestantskem duhu (njegov oče je bil namreč zelo goreč privrženec protestantske cerkve), vendar se je verjetno kasneje rekatoliziral, podobno kot njegova brata Karel in Janez Jakob.¹⁵² Ta dva se omenjata tudi v *Sejnih in sodnih zapisnikih mesta Ljubljane*, ko sta prosila mestni svet za poklon ob njegovi smrti.¹⁵³

Jurij je zadnji "pravi" predstavnik rodbine Khisl na Kranjskem. Od očeta je podedoval gradove Fužine (po letu 1583, kjer se kot Jurijeva kuharica omenja Špela, ki je prav leta 1583 umrla),¹⁵⁴ Konjice (do leta 1592) in Višnjo Goro (1573-1595). Leta 1588 pa mu je nadvojvoda Karel prodal gospodstvo Polhov Gradec, kar je leta 1591 potrdil

ductum zuerscheinen, aufzulegen weliches beschechen. Glej: ZAL, Gerichte Protocoll der fürstlichen Hauptstatt Laybach, Cod. I/21 (1609), fol. 91'.

¹⁴¹ StLA, Protokoll über Testamente vom Jahre 1535-1782; Testamenti, Lit. C, št. 4, pismo je v sklopu testamenta Janeza Jakoba Khisla (1637, julij 23)

¹⁴² Die Freiherrn, str. 91-94; ZAL, Lazarinijeva genealoška zbirka (VI., črka C-K).

¹⁴³ Kiesl, *Der Raubmord*, str. 184-186, 224-229, 236-244.

¹⁴⁴ Die Freiherrn.

¹⁴⁵ Valvasor, *Die Ehre*, XII. knjiga, str. 56.

¹⁴⁶ Steklasa, *Druga vojska z Benečani*; Steklasa, Vid Kisel.

¹⁴⁷ Steklasa, Vid Kisel, str. 23.

¹⁴⁸ ZAL, Gerichte Protocoll der fürstlichen Hauptstatt Laybach, Cod. I/21 (1609), fol. 91'.

¹⁴⁹ Uporni Kočevarji so pri uporu vztrajali vse do leta 1617, tokrat že pod novim zakupnikom Vidom Khislom. Glej: Koropec, *Mi smo tu*, str. 81.

¹⁵⁰ *Frančiškani v Ljubljani*.

¹⁵¹ *Frančiškani v Ljubljani*, str. 193.

¹⁵² Kiesl, *Der Raubmord*, str. 237.

¹⁵³ ZAL, Gerichte Protocoll der fürstlichen Hauptstatt Laybach, Cod. I/21 (1609), fol. 91'.

¹⁵⁴ Mal, *Stara Ljubljana in njeni ljudje*, str. 72.

*Jurij Khisl v viteški opravi (del nagrobne slike)
(foto: Barbara Žabota).*

tudi nadvojvoda Ernest. Gospostvo je bilo v lasti družine do njegove smrti leta 1605, zatem pa so postali lastniki Mosconi.¹⁵⁵

Jurij je obiskoval univerzo v Tübingenu, vendar ni vpisan v album.¹⁵⁶ Sicer pa se je šolal v Padovi (omenja se kot mladi Jurij Khisl iz Ljubljane), kjer je bil v letih 1567 in 1570 njegov mentor sam Lenart Merharič.¹⁵⁷ 12. decembra 1568 pa je vpisan skupaj s Samuelom Budino med juristi prav tako v Padovi, in sicer osem dni prej kot njegov prijatelj Trojan Auersperg.¹⁵⁸ Tega leta naj bi namreč mladi Auerspergi in Jurij Khisl potovali v Padovo, kjer naj bi se vpisali med juriste, spremljala pa naj bi jih Samuel Budina in H. Gebhard.¹⁵⁹ Jurij je zelo cenil izobrazbo, o čemer priča tudi podatek, da je poleti 1582 kot vzgojitelj njegovih otrok na Fužinah služboval Hieronim Megiser, württembergški jezikoslovec, leksikograf in zgodovinar.¹⁶⁰

Sicer pa je Jurij opravljal visoke službe v vojvodini Kranjski kot deželni upravitelj in menda tudi

kot kranjski vicedom (to je upravnik deželno-knežjega komornega premoženja), v literaturi pa se omenja tudi kot deželni glavar leta 1596.¹⁶¹ Zadnji funkciji sta nekoliko sporni. Imel pa je tudi dva častna naslova: dedni deželni lovski mojster na Kranjskem in v Slovenski marki ter dedni stolnik Goriške grofije.¹⁶²

Bil je tudi eden od vrhov slovenske protestantske cerkve. Leta 1591 (12. maja) je kot vodilni mož luteranske večine v deželnem zboru odločilno pripomogel k temu, da so kranjski deželni stanovi v boju za versko svobodo odklonili poklonitev nadvojvodi Ernestu, ko je ta postal notranjeavstrijski regent. Poklonitev pa so deželni stanovi odklonili tudi leta 1593, ko je bil izbran nov regent – nadvojvoda Maksimilijan. Tudi tokrat je izrazil mnenje večine deželni upravitelj Jurij Khisl.¹⁶³ Kot protestant je bil tudi v sporu s polhograjskim župnikom. O tem sporu je ohranjen tudi zapisnik zaslisevanj iz leta 1596, ki je del kronike, ki jo hrani jo v župnišču v Polhovem Gradcu.¹⁶⁴

O Jurijevem življenju imamo še dva podatka. Leta 1592 je s kranjskimi brambovci hitel na pomoč Ivanu Jožefu Lambergu, ki je bil tedaj poveljnik trdnjave v Bihaču, vendar je prišel prepozno. Trdnjava se je že predala Turkom.¹⁶⁵ Drugi podatek je iz leta 1600, ko je prosil nadvojvodo Ferdinanda, da bi smel organizirati srečelov, pri tem pa naj ne bi iskal lastne koristi. Stanovi so njegovo prošnjo potrdili, ni pa podatkov, ali je uspel pri nadvojvodi.¹⁶⁶

Jurij je po svojih prednikih podedoval smisel za glasbo, pri srcu pa mu je bila tudi literatura. Oboje sta nato razvijala in oblikovala magister Lenart Budina in študijsko bivanje v Padovi. Potrditev njegovega šolanja je tudi življenjepis Herbarda Turjaškega, ki ga je napisal leta 1575 v latinskem jeziku. Zaradi njegovega literarnega zanimanja mu je Hieronim Megiser, ki je bil tudi Jurijev preceptor v Padovi, leta 1592 posvetil prvi del svoje *Paroemiologie Polyglottos*, kjer je med drugim zapisanih tudi nekaj slovenskih in hrvaških pregovorov.¹⁶⁷ Prav Jurij je tisti, kateremu so posvečene vse izdaje slovenske protestantske pesmarice *Ta celi catehismus, eni psalmi...*, ki je bila ob-

¹⁶¹ Glej: Pokorn, Doneski k zgodovini Bleda in okolice, str. 118. V članku je zapisano, da nadvojvoda 13. aprila 1596 piše kranjskemu deželnemu glavarju baronu Juriju Khislu, naj uredi zadevo z Lambergom. Nato pa še 20. maja istega leta, ko se tudi omenja kot deželni glavar.

¹⁶² Pokorn, Baroni Khisli, str. 452.

¹⁶³ Gruden, *Zgodovina slovenskega naroda*, str. 799, 801; Pokorn, Baroni Khisli str. 452.

¹⁶⁴ Slabe, *Polhov Gradec*, str. 7.

¹⁶⁵ Gruden, *Zgodovina slovenskega naroda*, str. 780-781.

¹⁶⁶ Žvanut, *Od viteza do gospoda*, str. 153.

¹⁶⁷ Pokorn, Baroni Khisli, str. 453.

¹⁵⁵ Slabe, *Polhov Gradec*, str. 45.

¹⁵⁶ Elze, *Die Universität Tübingen*, str. 12.

¹⁵⁷ Elze, *Die Universität Tübingen*, str. 66.

¹⁵⁸ Elze, *Die Universität Tübingen*, str. 65, 67.

¹⁵⁹ Elze, *Die Rectoren*, str. 120.

¹⁶⁰ Slodnjak, Jurij Dalmatin, str. 85.

Del nagrobnika Jurija Khisla iz začetka 17. stoletja
(*Reisp, Gradovi dežele Kranjske, str. 37*).

javljena 1567 (takrat je bil Jurij še zelo mlad, saj ga Primož Trubar imenuje kot "častivrednega gospodiča"), 1574, 1579 (posvetilo je sledeče: *Dem Edlen vnnnd Ehrnvesten Jungkherrn Georgen Kisel zum Kaltenbrunn vnnnd Rassbor, Erbtruchsess der Fürstlichen Grafftschaft Görz, Pfandherrn auf Weixelburg etc. Gnad vnd Frid von Gott durch Christum.*)¹⁶⁸ 1584 (tega leta je Dalmatin na lastne stroške založil peto izdajo Trubarjeve pesmarice, ki ji je dodal še 18 novih, večinoma lastnih pesmi, pesmarico pa posvetil "plemenitemu in strogemu gospodu Georgu Khislu")¹⁶⁹ in 1595 (tokrat se Felicijan Trubar v posvetilu obrača k njemu kot "pravemu lastniku in redniku cerkve na Kranjskem ... da bi s tem dokazal svojo vdano hvaležnost za vse imenitne in velike dobrote, ki jih je Vaša Milost ... izkazala iz prave junaške vneme vsej krščanski reformirani cerkvi na Kranjskem")¹⁷⁰ Posvečenih mu je tudi nekaj glasbenih del. Leta 1570 mu je Giacomo Gorzani posvetil prvo od dveh knjig svojih napolitan (*Napolitane ariose che si cantano et sonano in levto*), leta 1574 Claudio Merulo, organist cerkve sv. Marka v Benetkah, prvo od treh knjig svojih ricercarov (posvetilo si je Jurij tokrat delil s štajerskim plemičem Wolfgangom Stubenbergom, ker sta verjetno skupaj

¹⁶⁸ Radics, *Beiträge zur Geschichte Krains*, str. 129.

¹⁶⁹ Slodnjak, Jurij Dalmatin, str. 77.

¹⁷⁰ Pokorn, Baroni Khisli, str. 453.

bivala v Padovi), leta 1582 pa mu je Pietro Antonio Bianco posvetil knjigo štiriglasnih madrigalov. Zadnje posvetilo naj bi si Jurij prislužil zaradi slovesa, ki naj bi ga imela njegova družina kot ljubiteljica glasbene umetnosti na nadvojvodskem dvoru v Gradcu.¹⁷¹

Jurij se je 29. maja 1580¹⁷² v Gradcu poročil s Katarino Kollniz, najstarejšo hčerko Lenarta Kollniza in Katarine Windischgrätz. Katarina je imela tudi brata Lenarta, ki je umrl 23. septembra 1587 brez otrok (Khisli so zato podedovali Kollnizove grbovne elemente in z njimi izboljšali svoj grb), ter sestri Barbaro in Suzano.¹⁷³ V zakonu Jurija in Katarine so se rodili trije otroci – sinova Janez Krištof in Krištof Viljem ter hčerka Ana Marija. Oba sinova sta umrla v mladosti (leta 1593), hčerka pa se je poročila v družino Moscon in tudi kmalu umrla. Jurij je ostal brez naslednika in je zato zadnji predstavnik Khislov na Kranjskem. Umrl je leta 1605 v Polhovem Gradcu, na njegovo željo pa so ga pokopali v cerkvi sv. Elizabete v Podrebri.¹⁷⁴ Leto pred njim (1604) je umrla tudi njegova žena Katarina.¹⁷⁵

O Jurijevi družini priča kar nekaj ohranjenih materialnih ostankov.

Nagrobna slika družine Khisl iz leta 1598 v cerkvi sv. Elizabete v Podrebri (foto: Barbara Žabota).

¹⁷¹ Pokorn, Baroni Khisli, str. 453.

¹⁷² Naschenweng, *Beiträge*, str. 193.

¹⁷³ Metnitz, *Kärntner Burgenkunde*, str. 82-84; Tangl, *Die Herren*, str. 147-149, 151-154, 156-158, 159-161, 163-164.

¹⁷⁴ Vuga, *Vsi gospodje polhograjski*, str. 30.

¹⁷⁵ Tangl, *Die Herren*, str. 159-161, 163-164.

V cerkvi sv. Elizabete v Podrebri pri Polhovem Gradcu se je ohranila oljna slika na platnu v lesenem okvirju. Na njej je upodobljena cela Jurijeva družina – on sam, žena Katarina in otroci – Janez Krištof, Krištof Viljem in Ana Marija. Slika je nastala po smrti Jurijevih sinov (o tem pričata rdeča križca nad njunima glavama) leta 1598, letnica se je ohranila na vrhu pročelja, najverjetneje prav v njun spomin. Osebe so postavljene v prostorno dvorano. V levem zgornjem kotu slike je grb Jurija Khisla (s Kollnizovimi elementi), v desnem pa grb njegove žene Katarine Kollniz. Vse osebe so slikane kleče in z rokami, sklenjenimi za molitev. Matija Sitar pravi, da se je med ljudmi ohranilo sporočilo, da je tu pokopan sam Jurij Khisl, katerega so menda položili v grob z zlato verižico okoli vratu.¹⁷⁶ Tudi Davorin Vuga meni, da je bila v tej cerkvi družinska grobnica, kamor so pokopali celo Jurijevo družino, leta 1605 pa na Jurijevo željo tudi njega samega. Če je to res, potem moram na tem mestu ugotoviti, da se grobnica žal ni ohranila, zato je edini preostanek že omenjena oljna nagrobna slika s podobami in imeni rajnih.¹⁷⁷ Zahvaljujoč tej sliki imamo ohranjen portret rodbine Khisl, katere člani veljajo za zadnje predstavnike svoje veje na Kranjskem.

Ohranil se je tudi relief Jurija Khisla, ki je le del večjega monumentalnega nagrobnika. Relief je delo Martina Pacobella, danes pa ga hrani Narodni muzej v Ljubljani. Visoki relief predstavlja markantno plemiško postavo, ki je do srede bokov v paradnem oklepu, v desnici pa drži (odlomljeno) poveljniško palico. Nad njim je družinski grb z okrasjem. Njegov obraz z močno brado in brki je odločen, vojaški. Zgornji del telesa je sunkovito nagnjen nazaj, čez prsi pa moža krasi četvorna veriga. Relief, ki prikazuje Jurija Khisla, naj bi nastal po letu 1608.¹⁷⁸ Jurij na reliefu je na moč podoben tistemu na oljni sliki, kar dokazuje, da je bil tudi Jurijev nagrobnik pristen. Oljna slika je skoraj zagotovo nastala po njegovem naročilu, zato je zelo verjetno, da je bil takšen, kakršen je na sliki, tudi v resnici. Ohranjeni relief pa odpira nova vprašanja. Če je res del nagrobnika, potem je legenda, ki govori o tem, da je bil Jurij pokopan v Podrebri, zelo vprašljiva, kajti nič ni znanega o tem, da bi bil ta relief kdaj v Podrebri. O njegovem "potovanju" vemo le to, da so ga nekoč hranili v ljubljanskem liceju (pred tem v starem frančiškanskem samostanu v Ljubljani), nato ga je prevzel Rudolfinum, danes pa ga hrani njegov naslednik – Narodni muzej v Ljubljani.

*Katarina Kollniz, Jurijeva žena (del nagrobne slike)
(foto: Barbara Žabota).*

Tretji pomemben "ostanek", ki priča o veličini tega Khisla, je življenjepis Herbarda Turjaškega, ki ga je Jurij napisal ob smrti kranjskega junaka leta 1575, natisnil pa ga je v nemškem in latinskem jeziku Janez Mandelc. Življenjepis je bil v tistem času skoraj obvezno prisoten v plemiških knjižnicah, zagotovo je našel prostor tudi v bogati turjaški knjižnici. Lepo urejeno knjižno zbirko pa je imel tudi Jurij sam. V svoji knjižnici je nekaj časa gostil samega Nikodemusa Frischlina, ko je ta opravljaval filološke raziskave.¹⁷⁹

Zadnji "ostanek" pa je vzidan v severno steno cerkve sv. Petra v Dvoru pri Polhovem Gradcu. To je heraldična plošča rodbine Khisl (Jurijeve družine) iz sivega apnenca. Nastala naj bi okoli leta

¹⁷⁶ Sitar, Kislov nagrobni spomenik, str. 261-263.

¹⁷⁷ Vuga, Vsi gospodje polhograjski, str. 30.

¹⁷⁸ Cevc, Kiparstvo na Slovenskem, str. 206, 208.

¹⁷⁹ Simoniti, H kulturnozgodovinski podobi Ljubljane, str. 124.

1597. Osrednje polje grba zapolnjuje ščit, nad njim pa je troje perjanic s kronami in orlovo glavo. Zgoraj je prazen napisni trak. Grb je nadkrit z gredo, ob straneh pa ga omejujeta stebriča s ščitom.¹⁸⁰

Janez Jakob, zadnji izmed Janezovih sinov, je edini, za katerega vemo letnico rojstva – 1565. To pomeni, da je bil gotovo sin Marije Paradeiser. Šolal se je v Padovi, sicer pa se je zelo razlikoval od svojih bratov. Prijateljeval je z nizozemskim skladateljem Philippom Ducom,¹⁸¹ še posebej pa je zanimiv, ker se je menda tudi sam poskusil v skladanju. Njegovo delo naj bi bila izgubljena knjiga madrigalov in motetov za četvero in petero glasov, ki je bila natisnjena leta 1591 pri tiskarju in založniku Ricciardu Amadinu v Benetkah.¹⁸² Delo je izpričano tudi v avtentičnih leipziških katalogih 17. stoletja. Sicer pa je bil tudi sam deležen posvetila. Romano Micheli mu je leta 1615 posvetil zbirko didaktičnih motetov in kanconet "*Musica vaga*".¹⁸³

Janez Jakob je bil največji posestnik med brati. Med letoma 1618 in 1638 je bil lastnik Fridrihštajna in Kočevja,¹⁸⁴ od leta 1620 mariborskega mestnega gradu, od 1623 Poljan in Ribnice,¹⁸⁵ od 1629 pa še Ravnega polja in Šentjanža.

14. marca 1623 je dobil grofovski naziv in predikat "Graf von Gottschee", mesto Kočevje in okolica pa sta s tem dobila naziv grofija.¹⁸⁶ V letih 1608 in 1611 se omenja kot koroški deželan.¹⁸⁷ 28. aprila 1620 je v Mariboru pečatil in potrdil listino, v kateri so naštetna vsa njegova dostojanstva (*hoch- und wolgebornen Herrn Herrn Hannß Jacoben Khißl Graffen zu Gottschee, Freyherren zum Kaltenprunn und Ganouiz, Herrn auf Burkhmarchburg, obristen Erbblandt Jagermaister in Crain und der windischen March, obristen Erbdrucks-aepender fürst. Grafschaftt Görz, der Röm. Khays. auch zu Hungern und Bechemb khönigl. Mayt*

Gehaimben Rath, obristen Camrern und obristen Zeugmaistern).¹⁸⁸

Zanj lahko tudi z gotovostjo trdimo, da se je rekatoliziral, saj je bil pobudnik zidave cerkve v Novi Štifti,¹⁸⁹ leta 1613 pa je dal zemljišče in sredstva za gradnjo kapucinskega samostana v Mariboru. Temeljni kamen za ta samostan je 23. aprila 1613 položil ljubljanski škof Tomaž Hren.¹⁹⁰

Janez Jakob se je 25. januarja 1598 v Gradcu poročil z Marijo Thanhausen, vdovo Jurija Jerneja Zwickla, sicer pa hčerko Konrada Thanhausna in Doroteje Taufenbach. Marija je s seboj pripeljala tudi sina iz prvega zakona – Jurija Jerneja. Koliko otrok se je rodilo v tem zakonu, ni znano. Vsekakor pa Janez Jakob ni imel moških potomcev, saj je posinovil Jurija Jerneja in mu dovolil uporabljati priimek Khisl. Janez Jakob je umrl v starosti 73 let 23. junija 1637 v Mariboru.¹⁹¹

Kočevski grof Janez Jakob Khisl
(StLA, Porträtsammlung).

¹⁸⁰ Slabe, *Dvor pri Polhovem Gradcu*, str. 18.

¹⁸¹ Žvanut, *Od viteza do gospoda*, str. 168.

¹⁸² Celoten naslov tiska naj bi se je glasil *Musica, il primo libro de Madrigali & Motetti a 4 & 5 voci composti gia dal molto ill. signor, il signor Giovanni Giacomo Khisel L. Barone in Kaltenprun Khiselstain & Gonobiz etc. haereditario Maestro delle caccie del ducato de Cragno & della Marcha Schiavona & scridiero (!) haereditario del Illustr. Contado di Goritia etc. Venetia appr. Amadini, 1591*. Glej: Pokorn, Slovenska protestantska pesem, str. 189; Höfler, O nekaterih slovenskih skladateljih, str. 92.

¹⁸³ Höfler, O nekaterih slovenskih skladateljih, str. 92.

¹⁸⁴ Mesto in gospostvo Kočevje naj bi leta 1618 kupil od Nikolaja Ursinija, 8. junija 1621 pa je dobil še dosmrtno pravico sodstva. Glej: Wolsegger, Das Urbarium der Herrschaft Gottschee.

¹⁸⁵ Graščino in gospostvo Ribnica naj bi Janez Jakob kupil od cesarja Ferdinanda že leta 1619. Glej: Debeljak, *Nekaj zgodovinskih utrinkov iz ribniške doline*, str. 80.

¹⁸⁶ Frank, *Standeserhebungen und Gnadenakte*, str. 29-30; Wolsegger, Das Urbarium der Herrschaft Gottschee, str. 181.

¹⁸⁷ Wutte, *Die Wappen in den Wappensälen*, str. 131.

¹⁸⁸ Šmid, Drobiž iz admontskega arhiva, str. 23-24.

¹⁸⁹ Prelovšek, Romarska cerkev pri Novi Štifti pri Ribnici, str. 92.

¹⁹⁰ Benedik-Kralj, Kapucini na Slovenskem v zgodovinskih virih, str. 26-27. Glej tudi: Koblar, Črtice o kapucinskih samostanih Štajerske provincije, str. 233-234.

¹⁹¹ Napotnik, *Die Basilika zur Heiligen Maria*, str. 7-10, 348-350.

Po njegovi smrti je postal naslednik posinovljeni Jurij Jernej Zwickl-Khisl, zato sem to vejo poimenovala Zwickl-Khislova veja. Uradno je bil Janez Jakob zadnji predstavnik Khislov na Kranjskem, čeprav je težišče svojega delovanja in bivanja prenesel na Štajersko, natančneje v Maribor. Morda bi bilo zato bolje reči, da se je kranjska veja Khislov formalno končala z Jurijevo smrtjo.

Jurij Jernej je po očimu podedoval priimek in gospostva Fridrihštajn, Kočevje, Poljane, Ribnico in mariborski mestni grad. Kupil si je še mariborski gornji grad, Črnce in Miklavž.¹⁹² Poročil se je 28. januarja 1633 z Ano Marijo Berko pl. Pernegk. V zakonu se je rodilo sedem otrok – šest hčera (Marija Katarina, Marija Elizabeta, Marija Barbara – 3. marca 1642, Ana Marija – 14. decembra 1643 ter dvojčici Marija Zofija in Marija Kristina – 5. marca 1650) in sin Janez Jakob 27. julija 1645. Vsi otroci so bili rojeni v Gradcu. Kdaj točno je umrl Jurij Jernej, ni znano, njegova žena pa se prvič omenja kot vdova 31. marca 1656.¹⁹³

Njegov sin Janez Jakob II. se je poročil z Ano Šarloto Polikseno Montecuccoli. Kdaj in kje, ni znano. Imel je sina Janeza Jožefa (24. november 1675) in hčerko Marijo Eleonoro (6. oktober 1676). Oba sta bila rojena v Gradcu. O Janezu Jožefu ni nobenih podatkov. Njegova sestra Marija Eleonora se je 24. januarja 1692 poročila z Leopoldom Jožefom Ursinijem pl. Rosenbergom, v literaturi pa se omenja kot zadnja iz debela Zwickl-Khisl.¹⁹⁴

Tako lahko rečemo, da se z Marijo Eleonoro zaključuje kranjsko-štajerska veja plemiške rodbine Khisl, ki se od Jurija Jerneja dalje imenuje Zwickl-Khislova veja.

VIRI IN LITERATURA

ARHIVSKI VIRI

ARS – Arhiv Republike Slovenije

Deželni stanovi za Kranjsko, I. registratura, škatla 2 (fasc. 2), snopič 42: Verzeichnus der Herrn und Landleuth in dem Herzogthum Crain (1405-1727).

Deželni stanovi za Kranjsko, I. registratura, škatla 91 (fasc. 54/5), snopič 6: Luteranska matrika.

Gr. A. I. DOL 119 Breckerfeld I. (rodovnik družine Lichtenberg od 15. stoletja dalje; rodovnik družine Paradeiser od 1174 dalje).

Imenjske knjige 1539, 1546-1549, 1547-1554.

Komisija za fevdne zadeve 6, št. 126-145, zap. št. 10, zavitek 128 (rodovnik družine Khisl).

Listina 1519, april 1.

Listina 1575, maj 30., Gradec.

Listina 1592, februar 10., Gradec.

Testamenti II., Lit. V, št. 1: Janez Krstnik Valvasor.

Zapuščinski inventarji, fasc. L, XXIX, št. 6 (zapuščinski inventar Erazma Lichtenberga: 1571, marec 30).

Zapuščinski inventarji, fasc. P, škatla LXXIX, št. 5 (zapuščinska inventarja Viljema Praunspergerja: 1589, april 20., Ljubljana in 1589, junij 5., Ponoviče).

StLA – Steiermärkisches Landesarchiv Graz

Hofschatzgewölbe Personen A-I, št. 2324, Listina 1532, april 1., Ljubljana.

Porträtsammlung: Janez Jakob Khisl.

Protokoll über Testamente vom Jahre 1535-1782, Testamenti, Lit. C, št. 4 (pismo v sklopu testamenta Janeza Jakoba Khisla (1637, julij 23).

Repräsentation und Kammer, Sach. 116, K. 377 (Abschrift des Testamentes von Johann Baptist Valvasor 1581).

ZAL – Zgodovinski arhiv Ljubljana

Gerichte Protocoll der fürstlichen Hauptstatt Laybach, Cod. I/1 (1521-1526), fol. 37', 66', 88', 92', 93-94, 102, 127; Cod. I/2 (1527-1530), fol. 33, 35, 36, 52, 113; Cod. I/3 (1537), fol. 102; Cod. I/4 (1541), fol. 87; Cod. I/5 (1544-1545), fol. 75, 131, 139, 150'; Cod. I/6 (1547-1548), fol. 3, 4, 4'; Cod. I/21 (1609), fol. 91'.

Lazarinijeva genealoška zbirka (škatla VI., črka C-K; škatla XVIII., črka S).

Rokopisna zapuščina Vladislava Fabjančiča, *Knjiga ljubljanskih hiš in njih stanovalcev*.

Rokopisna zapuščina Vladislava Fabjančiča, *Sodniki in župani 1269-1820, I. knjiga*.

LITERATURA

Andrejka, Rudolf: Fidelis Terpinc. *Kronika slovenskih mest*, 1, 1934, št. 2, str. 114-120.

Andrejka, Rudolf: *Ob stoletnici Vevč 1843-1943*, Ljubljana 1943.

Benedik, Metod, Kralj, Angel: Kapucini na Slovenskem v zgodovinskih virih, Nekdanja Štajerska kapucinska provinca. *Acta Ecclesiastica Sloveniae* 16, Ljubljana 1994, str. 26-27.

Brajković, Vlasta: *Grbovi, grbovnice, rodoslovja, katalog zbirke grbova, grbovnica i rodoslovja*. Zagreb: Hrvatski povijestni muzej, 1995.

Cevc, Emilijan: *Kiparstvo na Slovenskem med gotiko in barokom*. Ljubljana: Slovenska matica, 1981.

Cevc, Emilijan: Trije poznorenesančni in en baročni nagrobnik v Laškem. *Časopis za zgodovino in narodopisje*, 12, 1976, št. 2, str. 308-325.

¹⁹² Jakič, *Vsi slovenski gradovi*, str. 440.

¹⁹³ Schiviz, *Der Adel*, str. 57-59, 61, 206-208, 270-271.

¹⁹⁴ Schiviz, *Der Adel*, str. 80-81.

- Clarius, Leonhard: *In nuptias clarissimi viri domini etc.* Labaci 1577.
- Črnologar, Konrad: Aus dem Weichselburger Stadtarchiv. *Mitteilungen des Musealvereines für Krain*, 11, 1898, str. 92-100.
- Debeljak, Janez: Nekaj zgodovinskih utrinkov iz ribniške doline. *Ribnica skozi stoletja* [Zdunič, Drago et all. (ur.)]. Ribnica : Skupščina občine, Zagreb : Spekter, 1982, str. 75-82.
- Die Freiherrn und Grafen von Khisel. *Illyrisches Blatt*, 1833, št. 23, str. 91-94.
- Dimitz, August: Geschichtliches aus dem landesgerichtlichen Archive in Laibach. *Mittheilungen des historischen Vereins für Krain*, 18, 1863, str. 1-10.
- Drnovšek, Marjan: *Ljubljana v arhivskem gradivu od začetka 14. stoletja do danes* : razstava dokumentov Zgodovinskega arhiva Ljubljana. Ljubljana : Zgodovinski arhiv, 1982.
- Einige genealogische Auszüge aus zwischen 1566 und 1783 bei der niederösterreichischen Regierung publicierten, derzeit im Archive des k.k. Landesgerichtes Wien befindlichen Testamenten adeliger oder für adelig gehaltener Personen. *Jahrbuch der k.k. heraldischen Gesellschaft "Adler"*, Wien 1902, str. 125.
- Elze, Theodor: Die Rectoren der Krainischen Landschaftschule in Laibach während des XVI. Jahrhundert. *Jahrbuch des Protestantismus*, 1899, Heft III. & IV., str. 117-153.
- Elze, Theodor: *Die Universität Tübingen und die Studenten aus Krain*. Tübingen 1877.
- Fabjančič, Vladislav: Nekaj ljubljanskih županov iz začetka 16. stoletja. *Kronika slovenskih mest*, 6, 1939, št. 4, str. 193-199.
- Fabjančič, Vladislav: Pankarcij iz Dola (Lustaller), ljubljanski župan v začetku XVI. stoletja. *Kronika slovenskih mest*, 7, 1940, št. 1, str. 10-14.
- Fabjančič, Vladislav: Volbenk Polž, ljubljanski veliki trgovec, denarstvenik in župan v začetku 16. stoletja. *Kronika slovenskih mest*, 6, 1939, št. 2, str. 97-99.
- Fabjančič, Vladislav: *Zgodovina ljubljanskih sodnikov in županov 1269-1820, prvi zvezek, Sodniki 1269-1504*. Ljubljana : Zgodovinski arhiv (Gradivo in razprave; 20), 1998.
- Frančiškani v Ljubljani : samostan, cerkev in župnija Marijinega oznanjenja*. Ljubljana : Samostan in župnija Marijinega oznanjenja, 2000.
- Frank, Karl Friedrich von: *Standeserhebungen und Gnadenakte für das Deutsche Reich und die Österreichischen Erblande bis 1806 sowie kaiserlich österreichische bis 1823 mit einigen Nachträgen zum "Alt-Österreichischen Adels-Lexikon" 1823-1918*, III. Band, K-N, Schloss Senftenegg, 1972.
- Gaber, Ante: Razstava slovenskega novinarstva. *Kronika slovenskih mest*, 5, 1938, št. 1, str. 26-35.
- Gestrin, Ferdo: Italijanski vplivi na organizacijske oblike gospodarskega razvoja v Sloveniji do 16. stoletja. *Kronika*, 32, 1984, št. 1, str. 10-15.
- Gestrin, Ferdo: *Mitninske knjige 16. in 17. stoletja na Slovenskem*. Ljubljana : Slovenska akademija znanosti in umetnosti (Viri za zgodovino Slovencev; knj. 5), 1972.
- Gestrin, Ferdo: Oris zgodovine Ljubljane od XVI. do XVIII. stoletja. *Kronika*, 11, 1963, št. 3, str. 139-148.
- Gestrin, Ferdo: *Trgovina slovenskega zaledja s primorskimi mesti od 13. do konca 16. stoletja*. Ljubljana : Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1965.
- Glavan, Mihael: Dalmatinov prevod Biblije. *Lucas – revija za poznavalce in ljubitelje umetnin in starin*, 5, 1995, št. 1, str. 3-7.
- Glonar, Joža: Khis(e)l Hans. *Slovenski biografski leksikon*, 1, *Abraham-Lužar*. Ljubljana 1925-1932, str. 454.
- Göth, Georg: Regesten aus den Schatzgewölbbüchern des k.k. Statthaltereii-Archives in Graz. *Mittheilungen des historischen Vereins für Krain*, 20, 1865, str. 17-22.
- Gruden, Josip: *Zgodovina slovenskega naroda*. Celje : Mohorjeva družba, 1992.
- Gspan, Alfonz, *Rain (Rein)*. *Slovenski biografski leksikon*, 3, *Raab-Švikaršič*. Ljubljana 1960-1971, str. 15.
- Haan, Friedrich: Genealogische Auszüge aus den beim bestandenem niederösterreichischen Landmarschallischen Gerichte publicierten Testamenten. *Jahrbuch der k.k. heraldischen Gesellschaft "Adler"*, Wien 1900, str. 80-319.
- Hitzinger, Peter: Zur Reihenfolge der Stadtrichter und Bürgermeister von Laibach. *Mittheilungen des historischen Vereins für Krain*, 20, 1865, str. 119-120.
- Höfler, Janez: Glasbena umetnost 16. in 17. stoletja. *Zgodovina Ljubljane : prispevki za monografijo* (ur. Ferdo Gestrin). Ljubljana : Zgodovinsko društvo, 1984, str. 126-133.
- Höfler, Janez: O nekaterih slovenskih skladateljih 16. stoletja. *Kronika*, 23, 1975, št. 2, str. 87-94.
- Imperial Austria, Steirische Kunst- und Waffenschätze aus vier Jahrhunderten*. Grad Rabenstein, 2000.
- Jakič, Ivan: *Vsi slovenski gradovi : leksikon slovenske grajske zapuščine*. Ljubljana : DZS, 1999.
- Jug, Stanko: Slovenski "Zapovedni list" iz leta 1570 in novi vinski davek. *Glasnik Muzejskega društva za Slovenijo*, 21, 1942, str. 74-84.
- Kiesl, Hubert: Der Raubmord an Johann Christoph Freiherr von Tattenbach an Schloss Freizell an der Donau im Jahre 1659. *Adler, Zeitschrift für Genealogie und Heraldik*, 6. (XX.) Band (1962-1964), str. 184-186, 204-210, 224-229, 236-244.

- Kladnik, Darinka: *Mestna hiša v Ljubljani*. Ljubljana : Viharnik, 1996.
- Koblar, Anton: Črtice o kapucinskih samostanih Štajerske provincije. *Izvestja Muzejskega društva za Kranjsko*, 4, 1894, str. 229-237.
- Koblar, Anton: Kranjske cerkvene dragocenosti leta 1526. *Izvestja Muzejskega društva za Kranjsko*, 5, 1895, str. 20-33.
- Kokole, Metoda: *Isaac Posch, "diditus Eois Hesperisque plagis – slavljen v deželah Zore in Zatona" : zgodnjebaročni skladatelj na Koroškem in Kranjskem*. Ljubljana : ZRC SAZU, 1999.
- Kopriva, Silvester: *Ljubljana skozi čas*. Ljubljana : Borec, 1991.
- Koropec, Jože: Mariborski grajski zemljiški gospostvi. *Maribor skozi stoletja*. Maribor : Obzorja, 1991.
- Koropec, Jože: *Mi smo tu – veliki punt na Slovenskem v letu 1635*. Maribor : Obzorja, 1985.
- Kos, Dušan: *Kdor z mestom ne trpi, naj se z mestom ne krepí*. Ljubljana : Ministrstvo za kulturo, Uprava Republike Slovenije za kulturno dediščino, 1998.
- Kos, Mateja, Žvanut, Maja: *Ljubljanske steklarne v 16. stoletju in njihovi izdelki*. Ljubljana : Narodni muzej (Viri, Gradivo za materialno kulturo Slovencev; 1), 1994.
- Kragl, Viktor: *Zgodovinski drobci župnije Tržič*. Tržič : Župni urad, 1936.
- Krones, Franz: Khiesel (Khisl, Kiesel) von Kaltenbrunn. *Allgemeine Deutsche Biographie*, Band 15, Leipzig 1882, str. 708.
- Levec, Vladimir: Schloss und Herrschaft Flödnig in Oberkrain. *Mitteilungen des Musealvereines für Krain*, 9, 1896, str. 128-146.
- Lokar, Janko: Iz predgovorov naših protestantskih pisateljev. *Zbornik Matice slovenske*, 10, 1908, str. 1-20.
- Majcen, Gabriel: *Kratka zgodovina Maribora*. Maribor : Tiskarna sv. Cirila (Cirilova knjižnica; 21), 1926.
- Mal, Josip: *Stara Ljubljana in njeni ljudje : kulturnozgodovinski oris*. Ljubljana : Mestni muzej, 1957.
- Mell, Anton, Thiel, Viktor: Die Urbare und urbanen Aufzeichnungen des landesfürstlichen Kammergutes in Steiermark. *Veröffentlichungen der Historischen Landeskommission für Steiermark*, Graz 1908.
- Metnitz, Gustav Adolf: *Kärntner Burgenkunde, Ergebnisse und Hinweise in Übersicht*, Zweiter Teil, Klagenfurt 1973.
- Mlinarič, Jože: *Kartuzija Pleterje 1403-1595*. Ljubljana 1982.
- Mlinarič, Jože: *Kartuziji Žiče in Jurkloster*, Maribor : Obzorja, 1991.
- Müllner, Alfonz: Glasfabriken in Laibach im XVI. Jahrhundert. *ARGO*, 1898, stolpec 21-23.
- Napotnik, Michael: *Die Basilika zur Heiligen Maria, Mutter der Barmherzigkeit, in der Grazer-vorstadt zu Marburg*. Marburg 1909.
- Naschenweng, Hans Peter: Adelige in der ältesten Matrikel der protestantischen Kirche in Graz. *Adler, Zeitschrift für Genealogie und Heraldik*, 12. (XXVI.) Band (1980-1982), str. 94-98.
- Naschenweng, Hans Peter: Beiträge zur Heiratsstatistik des Innerösterreichischen Adels im konfessionellen Zeitalter. *Jahrbuch der Heraldisch-Genealogischen Gesellschaft "Adler"*, Der ganzen Reihe dritte Folge, Band 11, Wien 1983, str. 163-219.
- Nežmah, Bernard: *Kletvice in psovke*. Ljubljana : Nova revija, 1997.
- Otorepec, Božo: Iz zgodovine gradu Dragomelj. *Kronika*, 10, 1962, št. 1, str. 1-8.
- Pokorn, Danilo: Baron Khisli in njihovo mecenstvo. *Grafenauerjev zbornik*, Ljubljana 1996, str. 447-459.
- Pokorn, Danilo: Slovenska protestantska pesem in njen odmev v glasbeni literaturi. *Družbena in kulturna podoba slovenske reformacije*, Ljubljana : Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1986.
- Pokorn, Franc: Doneski k zgodovini Bleda in okolice. *Izvestja Muzejskega društva za Kranjsko*, 14, 1904, str. 110-125.
- Prelovšek, Damjan: Romarska cerkev pri Novi Štifi pri Ribnici. *Kronika*, 30, 1982, št. 2, str. 87-95.
- Primož Trubar in naša reformacija, Kulturno-historična študija*. Ljubljana (Knjižica "Svobodne misli"), 1908.
- Puff, Rudolf Gustav: *Marburg in Steiermark, seine Umgebung, Bewohner und Geschichte*, II. Band, Gratz 1847.
- Radics, Peter: Beiträge zur Geschichte Krains. *Archiv für Heimatkunde*, II. Band, Laibach 1884 & 1887, str. 129-132.
- Radics, Peter: *Johann Weikhard Freiherr von Valvasor*. Laibach : Verlag der Krainischen Sparkasse, 1910.
- Radics, Peter: Umeteljnost in umeteljna obrtnost Slovencev. *Letopis Matice slovenske*, Ljubljana 1880.
- Reisp, Branko: *Grad Fužine*. Maribor : Obzorja (Kulturni in naravni spomeniki Slovenije; 175), 1991.
- Reisp, Branko: *Gradovi dežele Kranjske*. Ljubljana : Slovenska matica, 1998.
- Reisp, Branko: *Kranjski polihistor Janez Vajkard Valvasor*. Ljubljana : Mladinska knjiga, 1983.
- Rybář, Miloš: Janez Krstnik Valvasor in laški špital. *Naše delo, Glasilo skupščine občine Laško*, 1970, marec, str. 5, april, str. 6, junij, str. 3.

- Schiviz von Schivizhoffen, Ludwig: *Der Adel in den Matriken der Stadt Graz*, Graz 1909.
- Schmutz, Carl: *Historisch-topographisches Lexicon von Steyermark*, Zweyter Theil. Gratz 1822.
- Simoniti, Primož: H kulturnozgodovinski podobi Ljubljane v 16. stoletju. *Zgodovina Ljubljane : prispevki za monografijo* (ur. Ferdo Gestrin). Ljubljana : Zgodovinsko društvo, 1984.
- Sitar, Matija: Kislov nagrobni spomenik. *Izvestja Muzejskega društva za Kranjsko*, 5, 1895, str. 261-263.
- Slabe, Marijan: *Dvor pri Polhovem Gradcu*. Ljubljana : Paralele, 1991.
- Slabe, Marijan: *Polhov Gradec*. Maribor : Obzorja (Kulturni in naravni spomeniki Slovenije; 164), 1988.
- Slodnjak, Anton: Jurij Dalmatin (ok. 1546-1589). *Krško skozi čas : 1477-1977 : zbornik ob 500-letnici mesta* (ur. Lado Smrekar). Krško : Skupščina občine, 1977, str. 71-86.
- Slovenski protestantski pisci* (ur. Mirko Rupel, Branko Berčič). Ljubljana : Državna založba Slovenije, 1966.
- Stangelius, Thobias: *Carmen encomiasticum in celebres nuptias generosi, et clarissimi viri, domini etc.*. Labaci 1577.
- Stegenšek, Avguštin: Konjiška dekanija. *Umetniški spomeniki lavantinske škofije, drugi zvezek*. Maribor 1909.
- Steklasa, Ivan: Druga vojska z Benečani. *Zbornik Matice slovenske*, 1, 1899, str. 1-71.
- Steklasa, Ivan: Herbart Turjaški (1528-1575). *Letopis Matice slovenske*, 1889, str. 88-121.
- Steklasa, Ivan: Vid Kisel, karlovški general (1602-1609). *Zbornik Matice slovenske*, 6, 1904, str. 23-57.
- Svetina, Anton: Ljubljanski mestni piskači in ljubljanski mestni godbeniki. *Slovenska glasbena revija*, IV, 1957, str. 3-5.
- Svetina, Anton: Pogoji za sprejem v meščanstvo in pravni položaj ljubljanskih meščanov od 16. do 18. stoletja. *Iz starejše gospodarske in družbene zgodovine Ljubljane* (ur. Sergij Vilfan). Ljubljana : Mestni arhiv (Publikacije Mestnega arhiva ljubljanskega. Razprave; zv. 2), 1971.
- Šmid, Franc: Drobiž iz admontskega arhiva. *Izvestja Muzejskega društva za Kranjsko*, 8, 1898, str. 15-24.
- Šmid, Franc: Paberki iz admontskega arhiva. *Izvestja Muzejskega društva za Kranjsko*, 7, 1897, str. 42-50.
- Šorn, Jože: *Razvoj papirnice Vevče*. Ljubljana : Papirnica Vevče, 1956.
- Tangl, Karlmann: Die Herren, später Freiherrn von Kollnitz. *Carinthia*, 1833, št. 36, str. 147-149; št. 37, str. 151-154; št. 38, str. 156-158; št. 39, str. 159-161; št. 40, str. 163-164.
- Umetnost na Slovenskem. Od prazgodovine do danes*. Ljubljana 1998.
- Urankar, Pavle: *Zgodovina trga Motnika in okraja*, Ljubljana 1940.
- Valenčič, Vlado: Ljubljanska trgovina v 16. in 17. stoletju. *Iz starejše gospodarske in družbene zgodovine Ljubljane* (ur. Sergij Vilfan). Ljubljana : Mestni arhiv (Publikacije Mestnega arhiva ljubljanskega. Razprave; zv. 2), 1971.
- Valenčič, Vlado: Še nekaj steklarn na Kranjskem. *Kronika*, 5, 1957, št. 2, str. 61-68.
- Valentinitsch, Helfried: Das landsfüstliche Quecksilbergewerk Idria 1575-1659. *Forschungen zur geschichtlichen Landeskunde der Steiermark, XXXII. Band*, Graz 1981.
- Valentinitsch, Helfried: Der innerösterreichische Hofkammerpräsident Hans Khisl von Kaltenbrunn (ca. 1530-1593), Ein frühkapitalistischer Unternehmer zwischen protestantischen Ständen und katolischem Landesfürsten. *Forschungen zur Geschichte des Alpen-Adria-Raumes*, Graz 1997, str. 403-431.
- Valvasor, Janez Vajkard: *Die Ehre dess Hertzogthumbs Crain*, XI. knjiga. Laybach 1689.
- Valvasor, Janez Vajkard: *Opus insignium armorumque*. Ljubljana : Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1993 (faksimile rokopisa iz leta 1688).
- Valvasor, Janez Vajkard: *Topographia Ducatus Carniolae Moderna*. Bognšperk 1679.
- Verbič, Marija: *Deželnozborski spisi kranjskih stanov 1516-1519*. Ljubljana : Arhiv Socialistične republike Slovenije, 1986.
- Vilfan, Sergij, Otorepec, Božo, Valenčič, Vlado: *Ljubljanski trgovski knjigi iz prve polovice 16. stoletja*. Ljubljana : SAZU (Viri za zgodovino Slovencev; knj. 8), 1986.
- Vilfan, Sergij, Otorepec, Božo, Valenčič, Vlado: *Meščanski kapitali od zgodnjega kapitalizma do fiziokratizma na osrednjem Slovenskem, Popisi premoženj ljubljanskih meščanov iz 16. in 17. stoletja*, (rokopis), Ljubljana 1973.
- Vrhovnik, Ivan: *Trnovska župnija v Ljubljani*. Ljubljana : Akademsko založba, Župnija Trnovo, 1991.
- Vuga, Davorin: Vsi gospodje polhograjski. *Heraldica Slovenica*, III, 2000, št. 6, str. 28-35.
- Witting, Johann Baptist: Beiträge zur Genealogie des krainischen Adels. *Jahrbuch des k.k. heraldischen Gesellschaft Adler*, Wien 1894.
- Wolsegger, Peter: Das Urbarium der Herrschaft Gottschee vom Jahre 1574. *Mitteilungen des Musealvereines für Krain*, 3, 1890, str. 140-182.
- Wutte, Martin: Die Wappen in den Wappensälen des Landhauses zu Klagenfurt und den Wappenbüchern des Kärntner Landesarchives. *Carinthia*, 127, 1937, str. 109-146.

- Zwitter, Fran: *Starejša kranjska mesta in meščanstvo*. Ljubljana : Leonova družba, 1929.
- Žontar, Josip: Drobec registra ljubljanskega nakladniškega urada iz leta 1544. *Kronika*, 16, 1968, št. 1, str. 32-44.
- Žontar, Josip: *Obveščevalna služba in diplomacija avstrijskih Habsburžanov v boju proti Turkom v 16. stoletju*. Ljubljana : Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1973.
- Žontar, Josip: *Zgodovina mesta Kranja*. Ljubljana : Muzejsko društvo za Slovenijo, 1939.
- Žontar, Majda: Gradovi na območju Kranja. *Kranjski zbornik*. Kranj : Mestna občina Kranj, 1970, str. 192-198.
- Žvanut, Maja: Korespondenca dveh kranjskih plemičev iz sredine 16. stoletja. *Zgodovinski časopis*, 43, 1989, št. 4, str. 477-506.
- Žvanut, Maja: *Od viteza do gospoda*. Ljubljana : Viharnik, 1994.
- Žvanut, Maja: Primož Trubar kot varuh Prunerjevih otrok in zapuščine. *Zgodovinski časopis*, 45, 1991, št. 4, str. 559-563.

ZUSAMMENFASSUNG

Die Familie Khisl - eine neuzeitliche Erfolgsgeschichte

Über die Familie Khisl oder ihre einzelnen Mitglieder wurde in der slowenischen Geschichtsschreibung bisher schon so viel geschrieben, daß man denken könnte, alles über sie sei schon bekannt. Dennoch ist das nicht der Fall. Ihr Bild blieb bisher mehr oder weniger verschwommen, unklar. Warum? Einfach aus dem Grund, weil sich die Angaben über die Familie oft widersprachen. Eben das bedeutete für die Verfasserin eine besondere Herausforderung und stärkte ihren Wunsch, die einzelnen Mitglieder dieser Familie ins rechte Licht zu rücken. Die Porträts, die so entstanden, folgen chronologisch aufeinander, vom ersten echten Vertreter der Adelsfamilie bis zu jenem, der formal als letztes Glied galt und mit dem die Familie ausgestorben sein soll. Dabei weist die Verfasserin auf die ständig sich wiederholenden, die Familie Khisl betreffenden Fehler in der slowenischen und anderweitigen Geschichtsschreibung hin.

Der Aufstieg der krainisch-steierischen Familie Khisl, der im ersten Viertel des 16. Jahrhunderts einsetzte, war ein außerordentlich rascher. Er war

eine Folge des Zeitgeistes, der Einzelpersonen aus den unteren Gesellschaftsschichten ermöglichte, durch Unternehmungsgeist und geschickte Geschäftstaktik nicht nur Reichtum, Ansehen und Macht, sondern auch den Adelstitel zu erlangen und somit den Aufstieg in die höheren Gesellschaftsschichten zu schaffen. Die finanzielle Macht ermöglichte es der Familie Khisl, auch als großer Mäzen der Wissenschaften und Künste aufzutreten.

Eines der hervorragendsten Mitglieder dieser Adelsfamilie war Hans Khisl, dessen Wirken in großem Maße der Unterstützung der Reformationsbewegung galt. Er war ein großer Wohltäter und Förderer von Wissenschaft und Kunst sowie des slowenischen protestantischen Schrifttums, aber auch Sammler geistlicher und slowenischer Lieder. Er wird mehrmals im Kreise jener Adligen erwähnt, die Primož Trubar unterstützten. Bei all seiner Beschäftigung mit der Übersetzung der Bibel veröffentlichte Jurij Dalmatin 1575 das Bibelfragment *Jesus Sirah*, ein Lehrbuch, das viele Moralbegriffe und Lebensregeln in Form von Sprichwörtern und Sprüchen für alle Stände enthielt. Er widmete es gerade Hans Khisl, mit dem er gut zusammenarbeitete, sowohl bei der Verwaltung der slowenischen protestantischen Kirche als auch bei der Einrichtung von Schulen, vor allem aber bei der Gründung der slowenischen Druckerei. Das Werk war übrigens der ganzen Familie Khisl und dem Dienstpersonal auf Schloß Fužine gewidmet.

Die Kinder von Hans erbten des Vaters Vorliebe für die Kunst und zunächst auch sein Bekenntnis zum Protestantismus. Nach dem Regierungsantritt Ferdinands II. kehrten sie, so wie viele andere Adelige, in den Schoß der katholischen Kirche zurück. Das Schicksal verschlug sie aus dem heimatlichen Krain in alle österreichischen Erbländer, wo ihnen aus Quellenmangel schwer zu folgen ist. Wohlbekannt ist uns jedoch das Schicksal der Familie von Johann Jakob Khisl, die Ende des 17. Jahrhunderts in Manneslinie ausstarb. Bisher galt es in der Geschichtsschreibung, daß somit die gesamte Adelsfamilie Khisl rechtlich zu existieren aufhörte. Die jüngsten Forschungen, die im vorliegenden Beitrag veröffentlicht werden, zeigen jedoch, daß Nachkommen Ludwig Khisls (Bruder des oben erwähnten Johann Jakob) auf der niederösterreichischen Herrschaft Falkenstein mit Sicherheit mindestens bis zur Mitte des 18. Jahrhunderts lebten.

Der Beitrag stellt eine Synopsis aller bisher bekannten Angaben über die Familie Khisl dar, zugleich stellt er zahlreiche Neuheiten vor, die unser Wissen über die erwähnte Familie in ein neues Licht rücken.